

Κοινωνική Πολιτική

Τόμ. 13 (2020)

Ανισότητες στη θεμελίωση συνταξιοδότησης μητέρων ανηλίκων. Το παράδειγμα του τ.ΤΕΑΥΕΚ

Ζωή Σιούλη-Κατάκη

doi: [10.12681/sp.29061](https://doi.org/10.12681/sp.29061)

Copyright © 2021, Ζωή Σιούλη-Κατάκη

Άδεια χρήσης [Creative Commons Αναφορά 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Σιούλη-Κατάκη Ζ. (2021). Ανισότητες στη θεμελίωση συνταξιοδότησης μητέρων ανηλίκων. Το παράδειγμα του τ.ΤΕΑΥΕΚ. *Κοινωνική Πολιτική*, 13, 85–109. <https://doi.org/10.12681/sp.29061>

Κοινωνική Πολιτική

Social Policy

Άρθρα / Articles:

**Μαρία Συμεωνάκη, Εύη Χατζηβαρνάβα,
Αγγελική Καζάνη, Γλυκερία Σταματοπούλου,
Αγγελική Αθανασοπούλου,
Δημήτρης Παρσάνογλου**

Εργασία, οικογένεια, συντροφικότητα και γονεϊκότητα
κατά το πρώτο κύμα της πανδημίας COVID-19

Έλια Αποστολοπούλου

Το δικαίωμα στη φύση ως κοινωνικό δικαίωμα

Νάσιος Γεώργιος

Το πλαίσιο της αξιολόγησης οφειλών και οφειλετών
από το Κέντρο Είσπραξης Ασφαλιστικών Οφειλών

Ζωή Σιούλη-Κατάκη

Ανισότητες στη θεμελίωση συνταξιοδότησης μητέρων
ανηλίκων. Το παράδειγμα του τ.ΤΕΑΥΕΚ

Κατερίνα Ψωμοπούλου

Η Βουλή των Ελλήνων εννοιολογεί το φύλο: ανάλυση
κοινοβουλευτικού λόγου για τη νομική αναγνώριση της
ταυτότητας φύλου

Ανισότητες στη θεμελίωση συνταξιοδότησης μητέρων ανηλίκων. Το παράδειγμα του τ.ΤΕΑΥΕΚ

Ζωή Σιούλη-Κατάκη

Υποψήφια Διδάκτωρ Πανεπιστημίου Πελοποννήσου

Προϊσταμένη Γ' Διεύθυνσης Επικουρικής Ασφάλισης ΕΤΕΑΕΠ εναλλαγή

Περίληψη

Η μεταρρύθμιση του ασφαλιστικού συστήματος στην Ελλάδα κατά τα χρόνια των μνημονίων κρίθηκε απαραίτητη όχι μόνο για βιωσιμότητά του, τη διαγενεακή και ενδογενεακή δικαιοσύνη αλλά και για την αξιοπιστία της χώρας και την αναπτυξιακή της πορεία. Έτσι, με συνεχείς νομοθετικές παρεμβάσεις αυξήθηκαν τα όρια ηλικίας συνταξιοδότησης, ο απαιτούμενος χρόνος ασφάλισης και τα ποσοστά εισφορών και μειώθηκαν τα ποσά συντάξεων παλαιών και νέων συνταξιούχων. Ο νόμος 3863/2010, στο πλαίσιο εξυγίανσης του συστήματος και της προσαρμογής του στις δημοσιονομικές επιταγές των δανειστών, προέβλεψε, εκτός από την απώλεια και την ανατροπή συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων, τη διευκόλυνση της συνταξιοδότησης των μητέρων ανηλίκων. Η «κατοχύρωση» συνταξιοδοτικού δικαιώματος και η απόληψη μελλοντικής σύνταξης με ευνοϊκότερες προϋποθέσεις από αυτές που ίσχυαν για τη συγκεκριμένη κατηγορία είχε ως αποτέλεσμα την εκτίναξη των συνταξιοδοτικών δαπανών. Τελικά, όσο και αν ήταν «ασφυκτική» η οικονομική κατάσταση και όσο και αν πίεζαν οι δανειστές για μεταρρυθμίσεις, ο ν.3863/2010 επέτρεψε την άριστη μεταχείριση μεταξύ ασφαλισμένων.

Abstract

The reform of the Social Security System in Greece during the years of the memoranda was considered necessary not only for its viability, intergenerational and endogenous justice, but also for the country's credibility and growth." Thus, with continuous legislative interventions, the retirement age, the required insurance time and the rates of national insurance contributions, and the amounts of pensions of old and new pensioners were reduced. The 3863/2010 Law, in the context of reorganizing the system and adapting it to the creditors' financial requirements, forecasted, in addition to the loss and overthrow of pension rights, the facilitation of the retirement of mothers with minors. The "Establishment" of a pension entitlement and the abstraction of a future pension on more favorable terms than those applicable to the particular category resulted

in the expense of pension expenditure. Ultimately, no matter what the economic situation was and whether and how the lenders were pushing for reforms, Law 3863/2010 allowed unequal treatment between insured persons.

1. Εισαγωγή

Τα προβλήματα της κοινωνικής ασφάλισης που απασχολούν τα ευρωπαϊκά κράτη είναι κοινά και αναφέρονται στη δημογραφική γήρανση και στην τρέχουσα χρηματοπιστωτική και οικονομική κρίση. Τα χαμηλά ποσοστά γεννήσεων και η αύξηση του προσδόκιμου ζωής συντελούν στη συρρίκνωση του πληθυσμού σε ηλικία εργασίας, αύξηση του γηράσκοντος πληθυσμού, μείωση ασφαλιστικών εισφορών και αύξηση των συνταξιοδοτικών δαπανών. Ταυτόχρονα, η οικονομική κρίση οδηγεί στην περικοπή κρατικών δαπανών, οι οποίες θα συντηρούσαν την ανάγκη στήριξης του κοινωνικού κράτους.

Τα περισσότερα ευρωπαϊκά κράτη, ενόψει της ύφεσης, προχώρησαν σε διαφορετικές πορείες μεταρρυθμίσεων, ανάλογες με το σύστημά τους, οι οποίες βοήθησαν να αποσοβήσουν τη μέλλουσα κατάσταση (Πετμεζίδου, 2018). Στην Ελλάδα, οι παρεμβάσεις στις βασικές παραμέτρους του ΣΚΑ¹ (πλήθος φορέων, προϋποθέσεις συνταξιοδότησης, εισφορές, παροχές) καθυστέρησαν με αποτέλεσμα την επιδείνωσή του. Η έλλειψη αρχών, σωστή διαχείριση και πρόβλεψη προοπτικής καθώς και οι πελατειακές σχέσεις συνδικαλιστών, πολιτών και πολιτικών οδήγησαν στη μη αντιμετώπιση της μακροχρόνιας κρίσης (Βλ. ενδ. Ρομπόλης 1990, 1991· Πετμεζίδου-Τσουλουβή, 1992· Σακελλαρόπουλος, 1999· Ρομπόλης κ.ά. 2007· Σωτηρόπουλος, 2003· Βενιέρης, Παπαθεοδώρου, 2003· Τσαλίκης, 2008· Πόρισμα, 2010, 2015).

Κατά τη διάρκεια του Α΄ Μνημονίου αλλά και μετέπειτα, προκειμένου να αντιμετωπιστεί το ισοζύγιο των κοινωνικοασφαλιστικών αναγκών του συστήματος δια νόμου αυξήθηκαν τα ηλικιακά όρια συνταξιοδότησης και τα ποσοστά εισφορών, και μειώθηκαν τα ποσά συντάξεων παλαιών και νέων συνταξιούχων. Παρά το γεγονός ότι ελήφθησαν τα μέτρα αυτά, για την οικονομική ενίσχυση του ασφαλιστικού, ταυτόχρονα συνέβη το εξής παράδοξο. Ο ν.3863/2010 που αφορούσε στη συνταξιοδότηση μπτέρων ανήλικων τέκνων συμπεριέλαβε και μπτέρες που δεν είχαν προηγουμένως δικαίωμα συνταξιοδότησης. Η ανεξήγητη αυτή απόφαση, το έτος που αναμενόταν να ολοκληρωθεί η συνταξιοδότηση της μεταπολεμικής γενιάς, είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση των συνταξιούχων και τη διόγκωση των συνταξιοδοτικών δαπανών. Επισημαίνεται ότι, οι μπτέρες ανηλικών, ακόμη και στη λήψη μειωμένης σύνταξης, εξασφάλιζαν αυτούσιο το κατώτατο ποσό σύνταξης που χορηγούσε ο κάθε φορέας (κύριος και επικουρικός) γιατί εξαιρούνταν της, προβλεπόμενης σε άλλες περιπτώσεις, μείωσης.

Με στοιχεία που προκύπτουν από ένα επικουρικό ταμείο, το τ.ΤΕΑΥΕΚ² (το δεύτερο σε μέγεθος από τα επικουρικά του ΕΤΕΑΕΠ³) εδραιώνουμε το γεγονός. Η κατηγορία μπτέρων ανηλικών και χήρων πατέρων ανηλικών ενώ έως 14/07/2010 ήταν μια σχετικά μικρή κατηγορία συνταξιούχων, με την ισχύ του ν.3863/2010 στην πορεία διογκώθηκε σε μέγεθος ξεπερνώντας τις άλλες

1. Σύστημα Κοινωνικής Ασφάλισης

2. Τέως Ταμείο Επικουρικής Ασφάλισης Υπαλλήλων Εμπορικών Καταστημάτων

3. Ενιαίο Ταμείο Επικουρικής Ασφάλισης και Εφάπαξ Παροχών

αριθμητικά. Στην εκτίναξη των συνταξιούχων και των συνταξιοδοτικών δαπανών καταλογίζεται αυτή η πολιτική ενέργεια, αφού η κατηγορία αυτή εξασφάλιζε το κατώτατο ποσό επικουρικής των 236,34€ για όσους συνταξιοδοτούνταν έως και 31/12/2014 και 486,84€ κύριας σύνταξης έως 13/05/2016. Εικάζεται ότι εάν υπήρχαν: οικονομικός προγραμματισμός, αναλογιστικές μελέτες και συγκεκριμένα στοιχεία θα λειτουργούσαν αποτρεπτικά σε μια τέτοια απόφαση.⁴ Το νέο ασφαλιστικό σύστημα που εξήγγειλε ο ν.3863/2010 με την εγγύηση των συντάξεων, τη βιωσιμότητα των φορέων, τη διασφάλιση της διαγενεακής αλληλεγγύης αποδεικνύεται αβάσιμο παρά τις νομοθετικές παρεμβάσεις που ακολούθησαν.

2. Κοινωνική Ασφάλιση. Κατ' εξακολούθηση προβληματική

Η κοινωνική ασφάλιση αποτελεί την κυριότερη έκφραση του κράτους ευημερίας, όπως αυτό διαμορφώθηκε στην ευρωπαϊκή ήπειρο κατά τα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ού αιώνα. Η ύπαρξή της απαιτεί ισχυρή οικονομία για να τη στηρίζει αλλά και δημοκρατικό πολίτευμα που να υπερασπίζεται αξίες της πλειοψηφίας, Τα καλύτερα και ανθεκτικότερα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης υφίστανται εκεί όπου υπάρχει πλούτος, χρηστή διοίκηση και δημοκρατία (Βουρλούμης, 2005).

Η κοινωνική ασφάλιση καταλαμβάνει υποχρεωτικούς, γενικώς και ανωνύμως τους εργαζόμενους, ως οικονομικά αδύνατους, χωρίς τη συνάρτηση της παρεχόμενης προστασίας προς την ειδική, προσωπική, κατάσταση του δικαιούχου (Καλαντζόπουλος, 1965). Διαφοροποιείται από την ιδιωτική με το να ασκείται από νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, τα οποία διασφαλίζουν την έννοια της κοινωνικής αλληλεγγύης και όχι του ατομικισμού και του ανταγωνισμού που προϋθύνουν οι ιδιωτικές ασφαλιστικές εταιρείες (Πετρόγλου, 1974. Κρεμαλής, 1985).

Επειδή κατά χρόνο και κράτος, παράλληλα με την εκάστοτε κυρίαρχη ιδεολογία, τις οικονομικές, τεχνολογικές και πολιτικές εξελίξεις, εμφανίζονταν ιδιόμορφα κοινωνικά προβλήματα που απαιτούσαν ειδική αντιμετώπιση, δημιουργήθηκαν διαφορετικά ΣΚΑ (Gough, 1979· Esping-Andersen, 2014). Γεγονός αποτελεί ότι, όλα, ήταν αλληλένδετα με την κοινωνική και οικονομική διαδικασία της ανάπτυξης κάθε χώρας όπως και ότι στις αναπτυσσόμενες χώρες η προστασία των ασφαλισμένων αυξανόταν παράλληλα με την αντίστοιχη αύξηση της ευημερίας της κοινωνίας. Ως επινοημένα συστήματα δημιουργήθηκαν από ανθρώπους και είναι εξαρτώμενα από τις αντιλήψεις, τα κίνητρα και τις προσδοκίες τους (Katz, Kahn, 1966). Παρά τους ανόμοιους παράγοντες (δημογραφικοί, οικονομικοί, κοινωνιολογικοί, πολιτικοί, γεωγραφικοί κλπ) κοινή για όλα τα ΣΚΑ είναι η εύρεση τρόπου αντιμετώπισης και αποτελεσματικής κάλυψης της ανάγκης των ατόμων (γήρας, αναπηρία, θάνατος, ανεργία κ.ά) (Κατσιρέλη, 1961).

Τα βασικά χαρακτηριστικά που διακρίνουν τα ΣΚΑ είναι:

α) Εισφορές για τη χρηματοδότηση συστήματος. Οι πόροι του ΣΚΑ αποτελούνται από τις εισφορές ασφαλισμένου, εργοδότη και κατά περίπτωση του κράτους. Οι εισφορές των εργαζομένων δημιουργούν το έρεισμα για το δικαίωμα παροχών τους. Η εισφορά εργοδότη εκφράζει

4. Βλ. Πρακτικά Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης, 22/12/2009 Κοινή Συνεδρίαση της Επιτροπής των Ειδικών, των Κοινωνικών Εταίρων και της Πολιτικής Ηγεσίας του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης. <http://www.ypakp.gr/uploads/docs/3625.pdf> Ανακτήθηκε 18/03/2019.

την ασφάλιση των εργαζομένων από μέρους των εργοδοτών με τον ίδιο τρόπο που ασφαλίζουν το άψυχο κεφάλαιο.

β) Εκροές ως τρόπος καταβολής παροχών. Οι εκροές του ΣΚΑ αποτελούνται από τις παροχές σε είδος και σε χρήμα. Σε είδος προσφέρονται για την ικανοποίηση ασφαλισμένου μέλους μετά τη διοικητική και ιατρική εξακρίβωση της ανάγκης. Σε χρήμα προσφέρονται οι συντάξεις, μεταβιαστικές, γήρατος και αναπηρίας με την εμφάνιση του αντίστοιχου κινδύνου.

γ) Υποχρεωτική υπαγωγή στην ασφάλιση. Ο υποχρεωτικός χαρακτήρας της κοινωνικής ασφάλισης εξασφαλίζει τη χρηματοδοτική βάση του συστήματος και την εφαρμογή της κοινωνικής πολιτικής του κράτους.

δ) Έλεγχος- Εποπτεία. Φορέας, διαχειριστής ή επόπτης του ΣΚΑ είναι το κράτος (Χρυσοκόος, 1955. Καλαντζόπουλος, 1965).

Η Ελλάδα είναι μία από τις χώρες που πρώιμα ακολούθησε σύγχρονους θεσμούς κοινωνικής ασφάλισης, αξιοποιώντας την εμπειρία άλλων χωρών (Αγαλλόπουλος, 1955. Φακιολάς, 1992). Η κοινωνική ασφάλιση κατοχυρώνεται θεσμικά από το Σύνταγμα (αρθ,22 παρ.4, 1974/86) και από διεθνείς συμβάσεις που δεσμεύουν τη χώρα.⁵ Βασική της αρχή αποτελεί ο δημόσιος και υποχρεωτικός χαρακτήρας της που σκοπεύει στη δίκαιη αναδιανομή του εισοδήματος των εργαζομένων και τη διασφάλισή τους από κινδύνους που επιφέρουν την απώλειά του (Αγαλλόπουλος, 1955. Καλαντζόπουλος, 1965. Θωμόπουλος, 1977. Πανουτσοπούλου, 1984. Ρομπόλης, 1990). Η κοινωνική ασφάλιση ασκείται από φορείς των οποίων οι αρμοδιότητες εξαρτώνται είτε από την επαγγελματική ομάδα των ασφαλισμένων που καλύπτουν ή από το σκοπό και το είδος των παροχών που προσφέρουν χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν υπάρχουν και φορείς που παρέχουν διάφορες ή και πολλαπλές μορφές ασφάλισης (Χρυσοκόος, 1955. Μαρδάς, 1993):

Ασφαλιστικός φορέας	Καλυπτόμενες παροχές
Κύριας Ασφάλισης	Κύρια σύνταξη
Επικουρικής Ασφάλισης	Επικουρική σύνταξη
Ασθένειας	Περίθαλψη
Πρόνοιας	Εφάπαξ παροχή
Αλληλοβοήθειας	Συμπληρωματική παροχή

Ωστόσο, μετά από τη μακροχρόνια ύπαρξη του ΣΚΑ και τις ωφέλιμες προδιαγραφές του, προέκυψε το αναμενόμενο της κρίσης του. Αρκετές δεκαετίες πριν, εκφράστηκαν, βάσει στοιχείων, επισημάνσεις παραινέσεις και συμπεράσματα όλων όσων είχαν αντιληφθεί ότι το σύστημα έβαινε σε αδιέξοδο (ενδ. Πετρόγλου, 1974. Κυριακουλάκος, 1970. Κωσταράς, 1992, Πέτρουλασκ.ά 1992 Πετμεζίδου-Τσουλουβή, 1992, Venieris, 1994. Σωτηρόπουλος, 2003. Πόρισμα Επιστημονικής Επιτροπής Φακιολά Ρ., κ.ά. 1992. Τήνιος, 2008). Τα προβλήματα του συστήματος εντοπιζόνταν στην οργάνωση των φορέων, στη διαφορά περιεχομένου προστασίας, στους πόρους και τη διαχείρισή τους και στην απουσία αναλογιστικών μελετών.

5. ΔΟΕ, ΔΣΕ Ν. 3231/1955 για τα ελάχιστα όρια κοινωνικής ασφάλισης -Ευρωπαϊκός κώδικας κοινωνικής ασφάλισης Ν.1136/1981- Οικουμενική διακήρυξη δικαιωμάτων του ανθρώπου αρθρ.22 και 25- ο Χάρτης των θεμελιωδών δικαιωμάτων της ΕΕ- Ευρωπαϊκός κοινωνικός χάρτης -

2.1 Προβλήματα Οργάνωσης

Από το 1861 μέχρι και το 1999 κυρίαρχο χαρακτηριστικό του ελληνικού ΣΚΑ ήταν ο μεγάλος αριθμός φορέων ασφάλισης, ακολουθώντας το πρότυπο Bismarck, δηλ. την ασφάλιση κατά κλάδους ή ανά επιχείρηση, τη χρηματοδότηση από τις εισφορές εργαζομένων και εργοδοτών και την προστασία σε συνάρτηση της απασχόλησης και των αποδοχών (Κωσταράς, 1992. Βακαλόπουλος, 1993). Υπό αυτές τις συνθήκες δημιουργήθηκαν ασφαλιστικοί οργανισμοί που ποίκιλλαν όχι μόνο ως προς τον τύπο παροχών τους αλλά και ως προς τη νομική δομή τους (ΝΠΔΔ, ΝΠΙΔ).

Στο πλαίσιο αυτό δημιουργήθηκαν ως κάτωθι:

1. Οργανισμοί Κύριας Ασφάλισης (π.χ. ΙΚΑ Ν. 6298/1934, ΤΕΒΕ Ν.6364/1934, ΤΑΚΕ Ν. 5439/1932, ΤΑΜ. ΝΟΜΙΚΩΝ Ν. 4448/1929)
2. Οργανισμοί Κύριας Ασφάλισης βάσει του ν. 2868/1922 (π.χ. επιχείρηση που λειτουργεί πέραν τριετίας και έχει προσωπικό 70 τουλάχιστον προσώπων οφείλει να υποβάλει προς έγκριση σχέδιο κανονισμού ασφάλισης. Όμοια υποχρέωση έχουν και τα Εμπορικά Βιομηχανικά Επιμελητήρια για τη σύσταση κοινού ταμείου ασφάλισης του προσωπικού τους Π.χ. Ταμείο Συντάξεων Προσωπικού ΕΗΣ, Ταμείο Συντάξεων Προς. Εμπορικών Βιομηχ. Επιμελητηρίων, Ταμείο Ασφάλισης Ιονικής-Λαϊκής Τράπεζας, Ταμ. Ασφ. Προς. ΟΤΕ, ΕΤΒΑ).
3. Οργανισμοί επικουρικής ασφάλισης
4. Ταμεία Πρόνοιας
5. Ταμεία Αρωγής ν. 2066/1952
6. Αλληλοβοηθητικά Ταμεία

Η εποπτεία και ο έλεγχος του κράτους για όλους τους ανωτέρω φορείς κοινωνικής ασφάλισης, μέχρι την ενοποίησή τους, ασκείτο από διάφορα Υπουργεία. Για το μεγαλύτερο τμήμα των οργανισμών ασφάλισης μισθωτών και των αυτοτελώς απασχολούμενων αρμόδιο ήταν και εξακολουθεί να είναι το Υπουργείο Εργασίας, για τους εργαζόμενους στη θάλασσα το Υπουργείο Ναυτιλίας, για τους σιδηροδρομικούς και τροχιοδρομικούς το Υπουργείο Μεταφορών, για τους εργαζόμενους στην τοπική αυτοδιοίκηση και αγροφυλακή στο Υπουργείο Εσωτερικών, για τους μηχανικούς το Υπουργείο Δημοσίων Έργων, των υγειονομικών της Κοινωνικής Πρόνοιας, των νομικών και των συμβολαιογράφων της Δικαιοσύνης και των κληρικών της Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων (Χρυσοχόος, 1955). Η έλλειψη προοπτικής, εποπτείας και συντονισμού μεταξύ υπουργείων και ασφαλιστικών φορέων σε συνδυασμό με τη γραφειοκρατία διέυρυναν τις ανισότητες μεταξύ των ταμείων (Σωτηρόπουλος, 2003. Βενιέρης, Παπαθεοδώρου, 2003. Νικολόπουλος, Υφαντόπουλος, 2010). Επίσης, ο μεγάλος αριθμός των φορέων, με τους περισσότερους να καλύπτουν ένα μικρό αριθμό ασφαλισμένων και συνταξιούχων- συνήθως κλειστών ομάδων εργαζομένων- δυσχέραινε τη βιωσιμότητά τους εφόσον δεν υφίστατο η ευρεία πληθυσμιακή βάση για την εξασφάλιση έστω ισόρροπου συσχετισμού εσόδων-δαπανών (Ρουπακιώτης, 1990). Ακόμη, το ελάχιστο προσωπικό που διέθεταν οι πολλαπλοί φορείς παρουσίαζε προβλήματα στην οργάνωσή τους και στον τεχνολογικό εκσυγχρονισμό τους και συντηρούσε αναποτελεσματικότητα, σπατάλη αλλά και έλλειμμα στην αντιμετώπιση της εισφοροδιαφυγής. Ως επικρατέστερη λύση υποδείχθηκε η ενοποίηση των φορέων ώστε να επιτευχθεί ο συντονισμός, η εποπτεία και η ενιαία εφαρμογή δικαιωμάτων και

υποχρεώσεών τους. Από το έτος 1999 και μετέπειτα (ν.2676/99) οι φορείς κοινωνικής ασφάλισης βρέθηκαν σε μια διαδικασία ενοποιήσεων και αλλαγής της νομοθεσίας που ολοκληρώθηκε με τον ν. 4387/2016 όταν οι μεν φορείς κύριας ασφάλισης εντάχθηκαν στον Ενιαίο Φορέα Κοινωνικής Ασφάλισης (ΕΦΚΑ) τα δε πολυάριθμα επικουρικά ταμεία συνενώθηκαν με αυτά της πρόνοιας στο Ενιαίο Ταμείο Επικουρικής Ασφάλισης και Εφάπαξ Παροχών (ΕΤΕΑΕΠ).⁶ Την εποπτεία τους ανέλαβε η Γενική Γραμματεία Κοινωνικών Ασφαλίσεων του Υπουργείου Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας. Με τη ψήφιση δε του ν. 4387/2016 εγκαθιδρύθηκε ενιαίο ασφαλιστικό καθεστώς εισφορών και υπολογισμού σύνταξης, για την κύρια και επικουρική ασφάλιση, αντίστοιχα (Κουμαριανός, 2017 · Σιούλη, 2018).

2.2 Προβλήματα Περιεχομένου Προστασίας

Ο μεγάλος αριθμός των ΦΚΑ, εκ των οποίων ο καθένας ακολουθούσε τις δικές του καταστατικές-ιδρυτικές διατάξεις αλλά και οι συνεχείς αλλαγές στη γενική νομοθεσία συντήρησαν μια ανομοιομορφία στους κανόνες και τις ρυθμίσεις μεταξύ των ασφαλισμένων ως προς τις εισφορές, τις παροχές κ.ά δημιουργώντας περιβάλλον ανασφάλειας δικαίου. Όπως επισημαίνει και η Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης η νομοθεσία κοινωνικής ασφάλισης στην Ελλάδα αποτελείται από ένα «μωσαϊκό γεμάτο ειδικά καθεστώτα και κενά», περιλαμβάνοντας 5.436 διαφορετικούς νόμους, 2600 αποφάσεις δικαστηρίων και 26 ευρωπαϊκές ή διεθνείς οδηγίες (Committee of Ministers, 2015). Η εκτεταμένη πολυνομία, οι ανισότητες τα διαφορετικά ποσοστά αναπλήρωσης και οι διαφορετικές προϋποθέσεις συνταξιοδότησης έχουν αναδειχθεί σε πολλές μελέτες (Προβόπουλος, 1985, 1987, 2001· Καραγιωργας και συν. 1999· Υφαντόπουλος, 1990· Βενιέρης & Παπαθεοδώρου, 2003· Μπάκαβος, 2003· Αθανασίου κ.ά, 2009· Νικολόπουλος, Υφαντόπουλος, 2010· Βενιέρης, 2011· ΚΕΠΕ 1983,1985, 1988· Πόρισμα 2010, 2015) καθώς και σε πλείστες εισηγητικές-αιτιολογικές εκθέσεις νόμων. Στο πλαίσιο εξισορρόπησης ευνοϊκών προϋποθέσεων συνταξιοδότησης και ποσοστών αναπλήρωσης ψηφίστηκαν νόμοι όπως:

- 2084/1992: Βασική διάκριση μεταξύ νέων και παλαιών ασφαλισμένων, ενιαίοι κανόνες θεμελίωσης συνταξιοδότησης, παροχών και εισφορών.
- 3863/2010: Θέσπιση μεταβολών στα ηλικιακά όρια συνταξιοδότησης.⁷
- 4093/2012. Αύξηση ηλικιακών ορίων συνταξιοδότησης κατά δύο χρόνια.
- 4336/2015. Αύξηση ηλικιακών ορίων συνταξιοδότησης κατά δύο χρόνια.
- 4387/2016. Θέσπιση εθνικής και ανταποδοτικής σύνταξης και ενιαίων εισφορών για τους φορείς κύριας ασφάλισης.
- 4052/2012. Πρόβλεψη συντελεστή βιωσιμότητας της επικουρικής ασφάλισης και σε περίπτωση ελλείμματος αυτόματα μείωση των συντάξεων.

6. Βλ. Παράρτημα με τα ενταχθέντα ταμεία και τομείς.

7. Στο Ν. 3863/2010 όπως και στον 4387/2016 προβλέπεται ανά πάσα στιγμή μεταρρύθμιση του ΣΚΑ με την αναφορά: «Από την 1.1.2017 και ανά τριετία, η Εθνική Αναλογιστική Αρχή εκπονεί υποχρεωτικά αναλογιστικές μελέτες, οι οποίες επικυρώνονται από την Επιτροπή Οικονομικής Πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με αντικείμενο τη συνεχή παρακολούθηση της εξέλιξης της εθνικής συνταξιοδοτικής δαπάνης. Με ειδικό νόμο ανακαθορίζονται οι συντάξεις με στόχο τη διασφάλιση της μακροπρόθεσμης βιωσιμότητας του ασφαλιστικού συστήματος. Το ύψος των ανωτέρω δαπανών για την εθνική, την αναλογική και την επικουρική σύνταξη, προβαλλόμενο έως το έτος 2060, δεν πρέπει να υπερβαίνει το περιθώριο αύξησης των 2,5 ποσοστιαίων μονάδων του ΑΕΠ, με έτος αναφοράς το 2009»

- 4387/2016. Καθορισμός ενιαίου τρόπου υπολογισμού επικουρικής σύνταξης από 01/01/2015. Σύστημα καθορισμένων εισφορών και νοτιής κεφαλαιοποίησης.
- Παράλληλα, ψηφίστηκαν και νόμοι με τους οποίους επιβλήθηκαν μειώσεις των παρεχόμενων συντάξεων κύριας και επικουρικής ασφάλισης.
- Στις κύριες συντάξεις οι μειώσεις που επιβλήθηκαν ήταν:
- ν.3863/2010. Ειδική εισφορά αλληλεγγύης συνταξιούχων
- ν.3986/2011. Μείωση από 3 έως 14% στο άθροισμα κύριας και επικουρικής σύνταξης.
- ν.3986/2011. Μείωση από 6 έως 10% στο άθροισμα κύριας και επικουρικής σύνταξης σε συνταξιούχους που δεν έχουν συμπληρώσει το 60ο έτος της ηλικίας τους.
- ν.4024/2011. Μείωση κατά 40% του ποσού της μηνιαίας κύριας σύνταξης που υπερβαίνει το ποσό των 1.000,00 € σε συνταξιούχους που δεν έχουν συμπληρώσει το 55ο έτος της ηλικίας.
- ν.4024/2011. Μείωση κατά 20% του ποσού της μηνιαίας κύριας σύνταξης που υπερβαίνει το ποσό των 1.200,00 € για συνταξιούχους που έχουν συμπληρώσει το 55ο έτος της ηλικίας.
- ν.4051/2012. Μείωση κατά 12% του ποσού της μηνιαίας κύριας σύνταξης που υπερβαίνει το ποσό των 1.300,00 €. Για τον προσδιορισμό του ποσού της σύνταξης λαμβάνεται υπόψη το μηνιαίο ποσό της κύριας σύνταξης, όπως αυτό είχε διαμορφωθεί κατά την 31.12.2011.
- ΥΑ 476/2012, (ΦΕΚ 499,Β´). Μείωση κατά 7% των καταβαλλόμενων ποσών συντάξεων του Ναυτικού Απομαχικού Ταμείου.
- ν.4093/2012. Το άθροισμα των μηνιαίων συντάξεων άνω των 1.000,00 € από οποιαδήποτε πηγή και για οποιαδήποτε αιτία μειώνονται ως εξής:
  - α. για ποσό σύνταξης ή αθροίσματος συντάξεων από 1.000,01 € έως 1.500,00 €: μείωση 5% στο σύνολο του ποσού. Το εναπομείναν ποσό δεν μπορεί να υπολείπεται των 1.000,01 €.
  - β. για ποσό σύνταξης ή αθροίσματος συντάξεων από 1.500,01 € έως 2.000,00 €: μείωση 10% στο σύνολο του ποσού. Το εναπομείναν ποσό δεν μπορεί να υπολείπεται των 1.425,01 €.
  - γ. για ποσό σύνταξης ή αθροίσματος συντάξεων από 2.000,01 € έως 3.000,00 €: μείωση 15% στο σύνολο του ποσού. Το εναπομείναν ποσό δεν μπορεί να υπολείπεται των 1.800,01 €.
  - δ. για ποσό σύνταξης ή αθροίσματος συντάξεων από 3.000,00 € και άνω: μείωση 20% στο σύνολο του ποσού. Το εναπομείναν ποσό δεν μπορεί να υπολείπεται των 2.550,01 €.

Στις επικουρικές συντάξεις οι μειώσεις που επιβλήθηκαν ήταν:

- ν.3986/2011. Ειδική εισφορά συνταξιούχων επικουρικής ασφάλισης, μείωση από 3% έως 10% ανάλογα με το ποσό σύνταξης. (300,01-350,00: 3%, 350,01-400,00: 4%, 400,01-450,00: 5% 450,01-500,00: 6%, 500,01-550,00: 7%, 550,01-600,00: 8%, 600,01-650,00: 9% και 650,01 και άνω 10%).
- ν.4024/2011.
  1. Μείωση κατά ποσοστό 30% στους συνταξιούχους του ΕΤΕΑΜ του τμήματος της μηνιαίας επικουρικής σύνταξης που υπερβαίνει το ποσό των 150 ευρώ.
  2. Μείωση κατά ποσοστό 15%, του ποσού της μηνιαίας επικουρικής σύνταξης που χορηγείται στους συνταξιούχους του Κλάδου Ασφάλισης προσωπικού ΔΕΗ του ΤΑΥΤΕΚΩ, των Τομέων « ΤΕΑΠ-ΟΤΕ», «ΤΕΑΠ-ΕΛΤΑ» «ΤΕΑΠ-ΕΤΒΑ» του Κλάδου Επικουρικής

Ασφάλισης του ΤΑΥΤΕΚΩ και στους συνταξιούχους του ΕΤΑΤ που λαμβάνουν μόνο επικουρική σύνταξη.

3. Μείωση κατά ποσοστό 20%, του ποσού του μηνιαίου μερίσματος που χορηγείται στους συνταξιούχους του Μ.Τ.Π.Υ.

- ν.4051/2012. Μείωση κατά ποσοστό 10, 15 και 20% στους συνταξιούχους του ΕΤΕΑΜ, ΤΕΑΙΤ, ΤΕΑΔΥ, ΤΕΑΠΟΚΑ, ΤΑΔΚΥ, ΕΤΑΤ, ΤΑΥΤΕΚΩ . (Για τις συντάξεις έως 250,00€ μείωση κατά ποσοστό 10%, για τις συντάξεις από 250,01€ έως 300,00€, μείωση κατά ποσοστό 15%, για τις συντάξεις από 300,01€ και άνω, μείωση κατά ποσοστό 20%).
- ν.4093/2012. Μείωση κατά ποσοστό 5 έως 20% για ποσό σύνταξης ή αθροίσματος από 1000,01 έως 3000,00€. (1000,01-1500,00: 5%, 1500,01-2000,00: 10%, 2000,01-3000,00: 15%, και από 3000,01 20%).
- Τέλος επισημαίνουμε ότι:
- Περικόπηκαν (ν.3845/2010) και στη συνέχεια καταργήθηκαν (ν.4093/2012) τα Δώρα Χριστουγέννων, Πάσχα και Επιδόματα Αδείας που ελάμβαναν οι συνταξιούχοι.
- Μειώθηκαν τα εφάπαξ βοηθήματα (ν.3986/2011, ν.4024/2011, ν.4093/2012).

2.3 Προβλήματα Πόρων- Διαχείρισης

Αναφερθήκαμε στους πόρους του ασφαλιστικού συστήματος (εισφορές ασφαλισμένων και εργοδοτών και χρηματοδότηση του κράτους ν.2084/91 αρ. 22,23,25,27 και 32). Όσον αφορά στη χρηματοδότηση του κράτους, για όσους φορείς αυτή προβλέπεται, προσδιορίζεται ως συστηματικά υποχρηματοδοτούμενη (Ρομπόλης, 2007) με παράδειγμα τον Κρατικό Προϋπολογισμό του έτους 2008 που εγγράφεται στο ΙΚΑ_ΕΤΑΜ επικορήγηση 1.900 δις ευρώ ενώ η υποχρέωση σύμφωνα με το Ν.3029/2002, αρθ.4 ήταν 1% του ΑΕΠ, δηλαδή 3.386 δις ευρώ. Ως προς τα ποσοστά εισφορών επισημαίνουμε ότι ήταν διαφορετικά σε κάθε φορέα ανάλογα με τις καταστατικές του διατάξεις. Επίσης, σε αρκετούς φορείς είχαν νομοθετηθεί και κοινωνικοί πόροι που ωφελούσαν ομάδες ασφαλισμένων μετακυλώντας το κόστος στους φορολογούμενους. Εναλλακτικές πηγές χρηματοδότησης των φορέων κοινωνικής ασφάλισης αποτελούν και η εκμετάλλευση της ακίνητης περιουσίας τους και η διαχείριση των αποθεματικών τους. Η απουσία επενδυτικής υποδομής στις διοικήσεις των φορέων είχε ως αποτέλεσμα να μην αναλαμβάνονται συστηματικές και στοχευμένες επενδυτικές αποφάσεις (Angelidis, Tessaromatis, 2010. Ρούπας, 2010).

Σύμφωνα με τον Α.Ν. 1611/1950 τα αποθεματικά των ασφαλιστικών ταμείων κατατίθεντο υποχρεωτικά στην Τράπεζα της Ελλάδος και τοκίζονταν με επιτόκιο που καθόριζε η Νομισματική Επιτροπή, γενικά χαμηλότερο από το τρέχον επιτόκιο ταμειευτηρίου, καθώς και από τον πληθωρισμό, με αποτέλεσμα τις αρνητικές αποδόσεις και τη διάβρωση των κεφαλαιοποιητικών στοιχείων του συστήματος (Ρομπόλης, Χλέτσος, 1995). Στην μη αξιοποίηση των πόρων, συνέβαλε και το γεγονός ότι οι βραχυπρόθεσμες καταθέσεις από τις εισφορές των ταμείων στις Εμπορικές Τράπεζες ήταν άτοκες (Νεκτάριος, 2007). Αποτέλεσμα αυτής της πολιτικής χρησιμοποίησης των ταμειακών αποθεμάτων ήταν από τα πλεονασματικά οργανικά ισοζύγια που εμφανίζονταν στη δεκαετία του '80 στα επόμενα έτη να παρουσιαστούν σημαντικά ελλείμματα (Ρομπόλης, 1993). Το ειδικό επιτόκιο καταργήθηκε τη δεκαετία του '90 και επιτράπη η επένδυση των ταμείων σε χρεόγραφα του Δημοσίου, σε μετοχές του Χρηματιστηρίου Αθηνών (μέχρι 12%) και σε ακίνητα (μέχρι 8%)

(Νεκτάριος, 2007). Στη μείωση αποθεματικών των ασφαλιστικών φορέων συνέτεινε η πώληση μετοχών στη φάση κατάρρευσης του Χρηματιστηρίου κατά τη δεκαετία του 2000. Ακόμη σημαντικές απώλειες καταλογίζονται στις διοικήσεις των ασφαλιστικών ταμείων για την αγορά σύνθετων επενδυτικών προϊόντων (π.χ. δομημένα ομόλογα). Επίσης, με το PSI 12/03/2012 επήλθαν σημαντικές απώλειες σε ονομαστικές αξίες της τάξης του 53%. Πέραν αυτών, η μη αντιμετώπιση της εκτεταμένης εισφοροδιαφυγής που υπερέβαινε το 20% (Νεκτάριος, 2007) είτε λόγω του χαμηλού επιπέδου οργάνωσης των φορέων για τον εντοπισμό της ή από τις αλληπάλληλες εντάξεις των οφειλετών στις συνεχείς νομοθετικές ρυθμίσεις για τις ληξιπρόθεσμες εισφορές τους συνέτεινε στο να μειωθούν περαιτέρω τα αποθεματικά των φορέων και να ανατραπεί η μακροχρόνια χρηματοοικονομική ισορροπία του ΣΚΑ (Ρομπόλης, 2007).

2.4 Απουσία Αναλογιστικών Μελετών

Αναφερθήκαμε στη χρηματοδότηση του ΣΚΑ και αντιληφθήκαμε ότι από αυτή εξαρτάται η βιωσιμότητά του, δηλαδή από τη σχέση που προκύπτει από το δείκτη των υποχρεώσεων σε κάθε χρονική στιγμή σε σχέση με τα έσοδά του (Παπαρρηγοπούλου, 2012). Το πλέον κατάλληλο τεχνικό μέσο για την εξαγωγή συμπερασμάτων, για τη επάρκεια και τη βιωσιμότητα του ΣΚΑ, αποτελεί η αναλογιστική μελέτη. Η Ελλάδα έχει κυρώσει με νόμο (1136/1981) τη Διεθνή Σύμβαση «περί του Ευρωπαϊκού Κώδικα Κοινωνικής Ασφάλειας» με την οποία η διαφύλαξη της κοινωνικής ισορροπίας του ΣΚΑ και η οικονομική ευρωστία του εξασφαλίζεται με την εκπόνηση αναλογιστικών μελετών. Έτσι πριν από κάθε μεταβολή χορηγούμενων παροχών ή όρων χρηματοδοτήσεων αλλά και σε τακτικό επίπεδο, ανά πενταετία (αρχής γενομένης από το έτος 1993, ν.2084/1992)) οι φορείς υποχρεούνται να καταρτίζουν μελέτες για τη βιωσιμότητά τους. Οι προδιαγραφές των αναλογιστικών μελετών τίθενται στο ν.3029/2002 και στην αρ. 21533/293/28-09-2006 Απόφαση του Υπουργού Απασχόλησης:

- σκοπός εκπόνησης της μελέτης
- περιγραφή καταστατικών διατάξεων του ή των φορέων (εισφορών, παροχών, θεμελιώσεις συνταξιοδότησης)
- οικονομικά και στατιστικά στοιχεία ασφαλισμένων (φύλο, ηλικία, έτη ασφάλισης, ποσοστά εισφορών, αποδοχές για τη συνταξιοδότηση) και συνταξιούχων (φύλο, ηλικία, συνταξιοδοτική κατηγορία, ποσό σύνταξης, έναρξη συνταξιοδότησης)
- περιουσιακά στοιχεία, απολογισμοί τελευταίας πενταετίας
- αναλογιστικές παραδοχές και μοντέλα υπολογισμών

Οι αναλογιστικές μελέτες που εκπονήθηκαν (Ινστιτούτο Εργασίας, ΑΔΕΔΥ, ΓΣΕΕ, 2001· ΙΝΕ, ΓΣΕΕ 2007· Επιτροπή Εμπειρογνομόνων 2007· Εθνική Αναλογιστική Αρχή 2007· κ.ά.) αφορούσαν μεμονωμένους φορείς (ενδ. δεν περιλαμβάνονται ο ΟΓΑ, το ΝΑΤ και το Δημόσιο), βασίστηκαν σε στοιχεία προηγούμενων ετών και σε παραδοχές ελλείψει πληροφοριών. Επίσης, στις συγκεκριμένες μελέτες, τα απαραίτητα στοιχεία που αφορούσαν στους ασφαλισμένους δεν υπήρχαν για όλα τα ασφαλιστικά ταμεία και ελλείψει αυτών ελήφθησαν υπόψη οι μηχανογραφικές βάσεις του ΙΚΑ-ΕΤΑΜ. Έτσι η γήρανση του πληθυσμού, η μείωση του κλάσματος εργαζομένων σε σχέση με τους συνταξιούχους, οι αλλαγές στην αγορά εργασίας, τα διαφυγόντα έσοδα κ.ά. στοιχεία δεν αποκαλύπτονταν σε αληθή βάση. Όλα τελικά συναινούν σε ένα κατακερματισμένο

ΣΚΑ που δεν αποκαλύπτει την πραγματικότητα, δεν βοηθά στη διόρθωση της αδικίας και της αναξιοκρατίας και με αυτό τον τρόπο διατηρεί την ανισότητα (Βενιέρης, 2013, 2018). Αποτέλεσμα του ελλείμματος, σαφούς εικόνας οικονομικών και επιστημονικών δεδομένων, ήταν η ανεπάρκεια της αντιμετώπισης των προβλημάτων του ΣΚΑ, η απώλεια του κοινωνικού του χαρακτήρα καθώς επιρρίφθηκε οικονομικό βάρος και στέρψη παροχών σε συγκεκριμένες ομάδες όπως είναι οι συνταξιούχοι και οι νέοι ασφαλισμένοι.

3. Κατηγορίες θεμελίωσης συνταξιοδότησης. Αλλαγή νομοθεσίας με επιβαρυντικές επιπτώσεις

Στα ΣΚΑ οι στατιστικές μελέτες για τη βιωσιμότητά τους στηρίζονται, μεταξύ άλλων, στην ηλικία συνταξιοδότησης και στη σχέση συνταξιούχων προς εργαζόμενους. Η ηλικία συνταξιοδότησης αποτελεί σημαντική παράμετρο βιωσιμότητας καθώς η επερχόμενη συνταξιοδότηση ασφαλισμένου αφαιρεί από το σύστημα τις εισφορές του, αυξάνοντας ταυτόχρονα τις παροχές. Η αναλογία του αριθμού συνταξιούχων προς αυτόν των ασφαλισμένων επηρεάζουν θετικά ή αρνητικά τα συστήματα, ιδιαίτερα αυτών που στηρίζουν τη λειτουργία τους στην ενδογενεακή και διαγενεακή αλληλεγγύη (Αλιμπραντή, Κοτζαμάνης, 1996).

Ένα ακόμη στοιχείο που επηρεάζει το ΣΚΑ είναι οι ευνοϊκές ρυθμίσεις συγκεκριμένων κατηγοριών ασφαλισμένων, όπως είναι για παράδειγμα η συνταξιοδότηση γυναικών και ιδιαίτερα των μητέρων ανηλίκων. Στην εισηγητική του ν.2084/1992 γίνεται αναφορά στο πρόβλημα που δημιουργείται στο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης στο δημόσιο αλλά και στον ιδιωτικό τομέα, από «το γεγονός ότι οι εργαζόμενες γυναίκες γίνονται όλο και περισσότερες, στοιχείο που επιδρά στην ασφάλιση διπλά, καθώς οι γυναίκες ζουν περισσότερο από τους άνδρες και συνταξιοδοτούνται νωρίτερα. Η αύξηση συνεχώς του αριθμού των απασχολούμενων γυναικών σε συνδυασμό με τις ευνοϊκότερες προϋποθέσεις συνταξιοδότησης και το αυξημένο όριο βιωσιμότητας προσθέτουν νέα βάρη στην κοινωνική ασφάλιση. Ως γνωστόν, οι γυναίκες συνταξιοδοτούνται κατά 5 έτη νωρίτερα, ο δε μέσος όρος ζωής των γυναικών είναι μεγαλύτερος. Έτσι επέρχεται ένα βάρος του ασφαλιστικού συστήματος κατά 9 έτη». Για το λόγο αυτό στον ν.2084/1992 θεσπίστηκε το ασφαλιστικό των «νέων ασφαλισμένων» και στην κατηγορία των μητέρων ανηλίκων ορίστηκε η θεμελίωση συνταξιοδότησής τους στην ηλικία των 55 ετών με τη συμπλήρωση 6000 ημερών ασφάλισης. Η ανηλικότητα των τέκνων, η ηλικία της μητέρας και οι ημέρες ασφάλισης πρέπει να συντρέχουν αθροιστικά.

Στο ελληνικό σύστημα κοινωνικής ασφάλισης η θεμελίωση συνταξιοδότησης λόγω γήρατος κατηγοριοποιείται ανάλογα με τις ημέρες ασφάλισης, το φύλο, την ηλικία και την οικογενειακή κατάσταση (Βλ. Εγκύκλιο ΓΓΚΑ Φ.80000/οικ 27040/1798/21-11-2012). Συνοπτικά⁸ οι κατηγορίες αυτές είναι:

8. Υφίστανται και άλλες κατηγορίες όπως 7500 ΗΑ για συζύγους αναπήρων, αδελφούς αναπήρων και γονείς αναπήρων Ανεξαρτήτου Ορίου Ηλικίας και υπαγωγής στην ασφάλιση και με τα βαρέα, των οποίων οι περιπτώσεις είναι σαφώς σε μικρό ποσοστό και δεν μας απασχολούν στην παρούσα έρευνα.

Ημέρες Ασφάλισης	Έτος Συμπλήρωσης	Ηλικία Πλήρους σύνταξης	Ηλικία μειωμένης σύνταξης	Φύλο
4500	Έως 31/12/2012	65	60	Άνδρες
	Από 01/01/2013	67	62	
	Έως 31/12/2010	60	55	Γυναίκες
	Από 01/01/2011	61	56	
	Από 01/01/2012	62	57	
	Από 01/01/2013	67	62	

Ημέρες Ασφάλισης	Έτος Συμπλήρωσης	Ηλικία Πλήρους σύνταξης	Ηλικία μειωμένης σύνταξης	Φύλο
5500	Έως 31/12/2010	55	50	Γυναίκες /Άνδρες Μπότερες ανηλίκων, χήροι πατέρες ανηλίκων
	Από 01/01/2011	57	52	
	Έως 0/01/2012	60	55	
	Από 01/01/2013	67	62	

Ημέρες Ασφάλισης	Έτος Συμπλήρωσης	Ηλικία Πλήρους σύνταξης	Ηλικία μειωμένης σύνταξης	Φύλο
10000	Έως 31/12/2010	62	60	Άνδρες
	Από 01/01/2011	63	60	
	Από 01/01/2012	63,5	60	
	Έως 01/01/2013	67	62	
	Έως 31/12/2010	57	55	
10400	Από 01/01/2011	58	56	Γυναίκες
10800	Από 01/01/2012	58,5	56,5	
12000	Από 01/01/2013	62	60	
	Από 01/01/2014	62	60,5	
	Από 01/01/2015	62	61	
	Από 01/01/2016	62	61,5	
	Από 01/01/2017	62	—	

Ημέρες Ασφάλισης	Έτος Συμπλήρωσης	Ηλικία Πλήρους σύνταξης	Φύλο
10500	Έως 31/12/2010	58	Γυναίκες /Ανδρες
10800	Από 01/01/2011	58	
11100	Έως 0/01/2012	59	
12000	Από 01/01/2013	62	

Σε όλες τις ανωτέρω κατηγορίες συνταξιοδότησης, εκτός από τη θεμελίωση συνταξιοδότησης με 10500 ημέρες ασφάλισης (35ετία), υφίστανται δυνατότητες παράκαμψης των ορίων ηλικίας για χορήγηση μειωμένης σύνταξης έως και 5 έτη. Ομοίως, στη συνταξιοδότηση των μητέρων ανηλίκων παλαιών ασφαλισμένων δίδεται δικαίωμα πρόωρης συνταξιοδότησης, έως και 5 έτη, δηλαδή στο 50ο έτος της ηλικίας τους.

Σε όλες τις κατηγορίες συνταξιοδότησης υφίστανται τα κατώτατα όρια, των οποίων η εφαρμογή αποτελεί προστασία-δικλείδα ασφαλείας αυτών που δεν θεμελιώνουν δικαιώματα σε επαρκείς παροχές. Η εφαρμογή των κατώτατων ορίων, η χορήγηση μιας αξιοπρεπούς παροχής από τους ασφαλιστικούς φορείς, αιτιολογείται με βάση τους στόχους της συγκεκριμένης παροχής, δηλαδή να ωφελούνται όσοι έχουν ενταχθεί στην αγορά εργασίας για συγκεκριμένο διάστημα και η ασφάλισή τους εμφανίζει κενά που δεν επιτρέπουν τη λήψη επαρκών παροχών με την εμφάνιση του ασφαλιστικού κινδύνου. Με αυτόν τον τρόπο τα κατώτατα όρια αποτελούν ένα μηχανισμό αναδιανομής που αυξάνει τα ποσοστά αναπλήρωσης για το ασθενέστερο τμήμα της κατανομής εισοδήματος. Οι Τήνιος (1999) και Βακαλόπουλος (1992) θεωρούν ότι, η λειτουργία των κατώτατων ορίων νοθεύει τη σχέση ανταποδοτικότητας, καθώς έχει αποδειχθεί ότι σε ποσοστό άνω του 60% των συνταξιούχων εμπίπτουν στα κατώτατα όρια. Επειδή δε, στις περισσότερες περιπτώσεις των ασφαλισμένων τα έτη συνεισφοράς τους στο σύστημα είναι τα ελάχιστα (15 έτη), τελικά συμβαίνει τα πραγματικά ποσοστά αναπλήρωσης να είναι πολύ χαμηλότερα για αυτούς που ασφαλίζονται για περισσότερα έτη και βρίσκονται πάνω από την κατώτατη σύνταξη (Τήνιος, 2003). Τα κατώτατα όρια μειώνονται σε κάθε περίπτωση κατά το ποσοστό που ο συνταξιούχος δικαιούται μειωμένη σύνταξη. Εξαιρέση από τον κανόνα προβλέπεται για τη συνταξιοδότηση της μητέρας ανηλίκου τέκνου που στην περίπτωση μειωμένης σύνταξης το κατώτατο όριο δεν επιδέχεται μείωση.

Για την κατηγορία αυτή το αρχικό νομοθετικό πλαίσιο (**Αρθ.28 του ν. 1846/1951 όπως αντικαταστάθηκε με το αρθ. 27 του ν. 1902/1990**) προέβλεπε ότι: ασφαλισμένη μητέρα με ανήλικα παιδιά ή παιδιά οποιασδήποτε ηλικίας που είναι ανίκανα για κάθε βιοποριστική εργασία, η οποία συμπληρώνει το 50ο έτος ηλικίας και 5.500 τουλάχιστον ημέρες εργασίας δικαιούται σύνταξη μειωμένη κατά 1/200 της πλήρους μηνιαίας σύνταξης για κάθε μήνα που λείπει από το 55ο έτος της ηλικίας της, το ποσό της οποίας δεν μπορεί να είναι μικρότερο από το κάθε φορά κατώτατο όριο συντάξεων. **Στην ουσία κατά την υποβολή της αίτησης συνταξιοδότησης για παροχή μειωμένης σύνταξης έπρεπε να συντρέχουν και οι τρεις προϋποθέσεις δηλ. 5500 Ημέρες ασφάλισης + ηλικία κατά την αίτηση τουλάχιστον 50 ετών και ανηλικότητα τέκνου.**

Στη συνέχεια για την ίδια κατηγορία υπήρξαν οι κάτωθι ρυθμίσεις

- **Άρθ.144 ν.3655/2008:** Ασφαλισμένη μητέρα με ανήλικα παιδιά ή παιδιά οποιασδήποτε ηλικίας που είναι ανάμεσα για κάθε βιοποριστική εργασία, η οποία έχει πραγματοποιήσει χρόνο ασφάλισης 5.500 ημερών, δικαιούται πλήρη σύνταξη γήρατος με τη συμπλήρωση του 55ου έτους της ηλικίας της. Το δικαίωμα σε σύνταξη θεμελιώνεται με τη συμπλήρωση του 55ου έτους της ηλικίας, εφόσον τόσο η ανηλικότητα του παιδιού όσο και ο συντάξιμος χρόνος συντρέχουν αθροιστικά κατά τη συμπλήρωση του 50ού ή σε ένα από τα επόμενα έτη και μέχρι τη συμπλήρωση του 55ου έτους της ηλικίας της μητέρας. **Στην ουσία δεν αποτελεί με τη ρύθμιση αυτή υποχρέωση κατά την αίτηση να συντρέχουν όλες οι προϋποθέσεις** αλλά αναζητούνται στο παρελθόν η ταυτόχρονη συμπλήρωση της ηλικίας, η ανηλικότητα του παιδιού και ο συντάξιμος χρόνος.
- **Άρθ. 10 του ν.3863/2010:** Μητέρες που κατά την ενηλικίωση του τέκνου συμπληρώνουν τον απαιτούμενο συντάξιμο χρόνο (5500 Ημέρες ασφάλισης) δικαιούνται μειωμένη σύνταξη με τη συμπλήρωση του 50ού έτους και πλήρη στο 55ο, με έτος θεμελίωσης το 2010, μειωμένη στα 52 και πλήρη στα 57 με έτος θεμελίωσης το 2011, μειωμένη στα 55 και πλήρη στα 60 το έτος 2012, και από το έτος 2013 και μετά μειωμένη με τη συμπλήρωση του 62ου και πλήρη στο 67ο. **Στην ουσία από την ισχύ του νόμου, 15/07/2010 σημασία για την κατοχύρωση έχει το έτος συμπλήρωσης του απαιτούμενου συντάξιμου χρόνου κατά την οποία πρέπει να συντρέχει και η ανηλικότητα του τέκνου. Όταν συμπληρωθεί η απαιτούμενη ηλικία της μητέρας (50 ετών για μειωμένη και 55 για πλήρη) θεμελιώνεται το δικαίωμα συνταξιοδότησης.**

Ενώ λοιπόν η αρχική διάταξη αναφερόταν στη συνταξιοδότηση γυναικών με τέκνο ανήλικο κατά την υποβολή της αίτησης, την ανάλογη ηλικία (50 για μειωμένη 55 για πλήρη) και 5500 ημέρες ασφάλισης, με το ν.3655/2008 τους δόθηκε η δυνατότητα να κατοχυρώνουν το δικαίωμά τους με τη συμπλήρωση του χρόνου ασφάλισης σε κάποια χρονική στιγμή και να υποβάλουν την αίτησή τους όποτε επιθυμούν. Η διάταξη αυτή απομάκρυνε την αρχική τοποθέτηση για την ευνοϊκή συνταξιοδότηση της ομάδας αυτής, καθώς κατά την αίτηση το τέκνο θα μπορούσε κάλλιστα να είχε ενηλικιωθεί. Η δυσκολία στη κατοχύρωση της συγκεκριμένης κατηγορίας μέχρι 14/07/2010 έγκειτο στο ότι κατά τη συμπλήρωση των 5500 ημερών ασφάλισης έπρεπε να υφίσταται ανήλικο και ηλικία της μητέρας 50 ετών τουλάχιστον.

Ωστόσο, η τελευταία ρύθμιση του ν.3863/2010 αποσυνδέοντας τη συμπλήρωση της απαιτούμενης ηλικίας, έδωσε το δικαίωμα κατοχύρωσης στις γυναίκες μόνο με την ανηλικότητα του τέκνου και τις ημέρες ασφάλισης. Η μητέρα ανηλικού κατοχυρώνει κάποια χρονική στιγμή, ίσως και στο τριακοστό ένατο έτος της ηλικίας της, το δικαίωμά της μόνο με τις απαιτούμενες ημέρες ασφάλισης και την ανηλικότητα. Η άσκηση του δικαιώματος μπορεί να γίνει με τη συμπλήρωση της απαιτούμενης ηλικίας (50ο και εξής) μεταγενέστερα, όταν στις περισσότερες περιπτώσεις το ανήλικο δεν είναι πλέον ανήλικο. Το γεγονός αυτό της «νομικής ευρεσιτεχνίας» για την κατοχύρωση δικαιώματος συνταξιοδότησης στην κατηγορία αυτή των γυναικών αποτελεί «ένα σκανδαλώδες προνόμιο» (Τήνιος, 2015).

Παραθέτουμε ένα παράδειγμα και για τις τρεις ρυθμίσεις για να γίνει αντιληπτή η διευκόλυνση που παρασχέθηκε το έτος 2010. Η συγκεκριμένη συνταξιοδοτήθηκε στις 13/08/2015 με μειωμένη σύνταξη κατά 60/200 και ποσό σύνταξης από τον Κύριο Φορέα 1046,95€ και από τον Επικουρικό

Ημερομηνία γέννησης το έτος 1965 (18/08/1965).

Χρόνος ασφάλισης από το έτος 1985 έως το 2015, 8.900 ημέρες (έως 31/12/2010 έχει τις 5.500 ημέρες).

Γέννηση τέκνου το έτος 1996.

- **Αρθ. 28 του ν.1846/1951 όπως αντικαταστάθηκε με το αρθ. 27 του ν.1902/1990): Δεν θεμελιώνει δικαίωμα καθώς όταν συμπληρώνει το απαιτούμενο έτος (50ό) δεν έχει ανήλικο.**
- **Άρθ. 144 ν.3655/2008: Δεν θεμελιώνει δικαίωμα καθώς όταν συμπληρώνει το απαιτούμενο έτος (50ο) δεν έχει ανήλικο.**
- **Αρθ. 10 του ν.3863/2010: Κατοχυρώνει το δικαίωμά της το έτος 2010 (δηλαδή την ανηλικότητα και τις 5500 ημέρες ασφάλισης) και μπορεί να το ασκήσει όποτε θέλει για λήψη μειωμένης στο 50ο ή στο 55ο για πλήρη.**

Σύντομη αναφορά είναι απαραίτητη να γίνει στο γεγονός ότι όλα τα επικουρικά ταμεία ακολουθούν το ανωτέρω νομοθετικό πλαίσιο στη συνταξιοδότηση των μητέρων ανηλίκων. Εξαιρέση αυτού αποτελεί ο τρόπος χορήγησης επικουρικής σύνταξης από το τ.ΕΤΕΑΜ για το οποίο αποφασίστηκε με το ν.2084/1992 η εξαιρέσή του για την προϋπόθεση των 5500 ημερών. Στο τ.ΕΤΕΑΜ εφόσον η μητέρα ανηλίκου έλαβε σύνταξη από τον Κύριο Φορέα δύναται να λάβει επικουρική έχοντας **πραγματοποιήσει 4500 ημέρες** ασφάλισης αντί των 5500 ημερών ασφάλισης που απαιτούνται στα υπόλοιπα επικουρικά ταμεία.

Επίσης κρίνεται σκόπιμο να αναφερθεί ότι τα όρια ηλικίας συνταξιοδότησης των μητέρων ανηλίκων, όπως και για τις άλλες κατηγορίες, με τους νόμους 3863/2010, 4093/2012 και τον 4336/2015 αυξήθηκαν. Για τις μητέρες ανηλίκων υπήρξε ένα μεταβατικό στάδιο πριν την εξομοίωσή τους με τις υπόλοιπες κατηγορίες. Το μεταβατικό στάδιο περιγράφεται στις διατάξεις του ν.4336/2015. Με σημείο αναφοράς την έναρξη ισχύος του νόμου, δηλ. 19/08/2015 όποιες μητέρες συμπληρώνουν το απαιτούμενο όριο μετά την ημερομηνία αυτή σταδιακά προσαυξάνεται το όριο ηλικίας τους (βλ. Παράρτημα). Στο πλαίσιο της ισότητας και εξομοίωσης όλων των κατηγοριών, όσον αφορά στα συνταξιοδοτικά δικαιώματα, επιχειρήθηκε η ομαλή μετάβαση της κατηγορίας των μητέρων ανηλίκων στη νέα πραγματικότητα του ασφαλιστικού.

4. Στοιχεία ανατροπής του πρότερου status κατηγοριών συνταξιοδότησης

Αναφερθήκαμε στους όρους συνταξιοδότησης λόγω γήρατος όλων των κατηγοριών ασφαλισμένων (άνδρες και γυναίκες) και ειδικότερα στη συνταξιοδότηση των μητέρων ανηλίκων και χήρων πατέρων ανηλίκων. Επισημάναμε τις αλλαγές- διευκολύνσεις στους όρους αυτής της κατηγορίας, αρχικά του αρ.144 του ν.3655/2008 και στη συνέχεια του αρθ. 10 του ν.3863/2010 με την οποία κρίνουμε ότι έχουμε μια ανατροπή της λογικής και της ανάγκης για την παροχή συνταξιοδότησης σε μητέρες ανηλίκων σε πρώιμο στάδιο από το υφιστάμενο. Το γεγονός αυτό αποδεικνύουμε λαμβάνοντας ως παράδειγμα την περίπτωση ενός επικουρικού ταμείου που ακολουθεί τη νομοθεσία της κύριας ασφάλισης και το μέγεθός του μας δίνει το δικαίωμα να συμπεράνουμε την οικονομική επιβάρυνση που προκάλεσε η συγκεκριμένη νομοθετική ενέργεια.

Το τέως Ταμείο Επικουρικής Ασφάλισης Υπαλλήλων Εμπορικών Καταστημάτων (τ.ΤΕΑΥΕΚ) ιδρύθηκε στις 02/01/1939 (Σ.Σ.Ε. 912/1941 Νομοθετικό Διάταγμα) και στον Κανονισμό Παροχών του συμπεριελάμβανε την κατηγορία αυτή (αρθ. 2, παρ. 5) των γυναικών για μειωμένη σύνταξη στο 50ο με 5500 ημέρες ασφάλισης. Έτσι, το τ.ΤΕΑΥΕΚ εφάρμοζε το αρθ. 27 του ν.1902/90 για τη συνταξιοδότηση των μπτέρων ανηλίκων πριν από τη υποχρεωτική εφαρμογή της γενικής νομοθεσίας σε όλα τα επικουρικά που επιβλήθηκε με το αρθ. 53 του ν.2084/1992.

Το τ.ΤΕΑΥΕΚ έπεται του τ.ΕΤΕΑΜ, που είναι και το μεγαλύτερο επικουρικό ταμείο του ΕΤΕΑΕΠ. Έχει 34.974 ενεργούς συνταξιούχους (Πληρωμή 02/2019- Στοιχεία ΕΤΕΑΕΠ), 244.000 ασφαλισμένους⁹ και 146.000 απογεγραμμένους εργοδότες. Στο ταμείο λειτούργησε Ολοκληρωμένο Πληροφοριακό Σύστημα το έτος 2004 και έκτοτε σε αυτό διατηρούνται ηλεκτρονικά στοιχεία (π.χ. θεμελίωσης συνταξιοδότησης, συντάξιμου μισθού, ηλικία κατά τη συνταξιοδότηση κ.ά) για 11.000 συνταξιούχους από το σύνολο: 34.974. Η αναλογία ανδρών- γυναικών των συνταξιούχων του τ.ΤΕΑΥΕΚ κυμαίνεται στο 50% περίπου. Από το ΟΠΣ-ΤΕΑΥΕΚ αντλήθηκαν στοιχεία για τις κατηγορίες θεμελίωσης πλήρους συνταξιοδότησης ηλικιών 55, 58, 60, 65, και 67. Επίσης αναζητήθηκε η έναρξη συνταξιοδότησης και οι πραγματικές ηλικίες συνταξιοδότησης ώστε να επιβεβαιωθεί η υπόθεσή μας.

Στον Πίνακα 1 παρουσιάζονται οι απονεμηθείσες συντάξεις γήρατος για 9.603 συνταξιούχους οι οποίες κατανέμονται ανάλογα με τη θεμελίωσή τους.

Στην κατηγορία των 4.500 ημερών ασφάλισης και απαιτούμενη ηλικία των 67 ετών που επιβλήθηκε από το έτος 2013 εμπίπτουν 1.134 συνταξιούχοι. Οι 195 συνταξιούχοι που εμφανίζονται (20 το έτος 2011 και 175 το έτος 2012) αφορούν σε γυναίκες οι οποίες είχαν τις προϋποθέσεις για χορήγηση μειωμένης σύνταξης κατά την ημερομηνία υποβολής της αίτησής τους αλλά ως προς τον υπολογισμό της μείωσης δεν κατάφεραν να κλειδώσουν το 60ο γιατί δεν είχαν το 55ο, τα 4500 και τις 100 ημέρες ανά έτος την 5ετία προ του έτους 2010. Έτσι η μείωση υπολογίστηκε μέχρι το 67ο και μέγιστο ποσοστό όπως ορίζεται τα 60/200 (βλ. εγκυκλίου Φ80000/οικ19120/1420/4-08-2010, Φ.80000/οικ.27040/1798/2012, Φ80000/54511/1797/30-11-2015).

Στην κατηγορία των 4.500 ημερών ασφάλισης και απαιτούμενη ηλικία 65 ετών για τους άνδρες, και 60 για τις γυναίκες, εντάσσονται 5.262 συνταξιούχοι εκ των οποίων 2.440 είναι γυναίκες και 2.822 άνδρες. Η συνταξιοδότηση με 4500 ημέρες ασφάλισης είναι η συνηθέστερη στο ΣΚΑ και ιδιαίτερα στην επικουρική ασφάλιση.

Στην κατηγορία των 10.500 ημερών ασφάλισης και απαιτούμενη ηλικία 58 ετών για άνδρες και γυναίκες εντάσσονται μόνο 100 συνταξιούχοι, γεγονός που οφείλεται στη δυσκολία συμπλήρωσης 35 ετών στην επικουρική ασφάλιση λόγω της πρώην μη υποχρεωτικότητάς της και της εισφοροδιαφυγής. Επισημαίνεται ότι υποχρεωτικά η επικουρική ασφάλιση θεσπίστηκε από 01/02/1983 με την ίδρυση του τ.ΕΤΕΑΜ (ν.1405/1983) που κάλυψε και τους κλάδους που δεν είχαν έως τότε επικουρική ασφάλιση.

Στην κατηγορία των 5.500 ημερών ασφάλισης μπτέρων ανηλίκων και απαιτούμενη ηλικία το 55ο έτος εντάσσονται 3.107 συνταξιούχοι, που αφορούν στο 32,35% του συνόλου. Το ποσοστό των συνταξιούχων μετά τη διευκόλυνση της νομοθεσίας για την έξοδό τους που ίσχυσε από 15/07/2010 αυξάνεται προοδευτικά και από το 21,66% που καταλάμβανε το έτος 2009 και 23,68% το έτος 2010 μεταβάλλεται στο 35,95% το έτος 2011, 43,66% το έτος 2012 κ.ο.κ. μέχρι που η κατηγορία αυτή ξεπερνά τις υπόλοιπες.

9. Βλ. Κοινωνικός Προϋπολογισμός Έτους 2009. http://www.ggka.gr/koin_proyp/koin_proipo_2009.pdf

Πίνακας 1. τ.ΤΕΑΥΕΚ: Οι κατ' έτος απονεμηθείσες συντάξεις γήρατος κατά ηλικιακές κατηγορίες θεμελίωσης Επεξεργασία της γράφουσας από πρωτογενή στοιχεία ΟΠΣ τ.ΤΕΑΥΕΚ

Έτος συνταξιοδότησης	Ηλικιακές κατηγορίες θεμελίωσης πλήρους δικαιώματος										Σύνολο
	Μπότερες ανηλίκων 5.500 ΗΑ 55 ετών		Ανδρες & Γυναίκες 10.500 ΗΑ 58 ετών		Γυναίκες 4.500 ΗΑ 60 ετών		Ανδρες 4.500 ΗΑ 65 ετών		Ανδρες & Γυναίκες 4.500 ΗΑ 67 ετών		
2004	68	19,77%	11	3,20%	103	29,94%	162	47,09%			344
2005	106	17,67%	10	1,67%	247	41,17%	237	39,50%			600
2006	123	20,10%	7	1,14%	219	35,78%	263	42,97%			612
2007	135	20,21%	5	0,75%	257	38,47%	271	40,57%			668
2008	173	22,58%	14	1,83%	299	39,03%	280	36,55%			766
2009	162	21,66%	4	0,53%	280	37,43%	302	40,37%			748
2010	238	23,68%	15	1,49%	403	40,10%	349	34,73%			1.005
2011	439	35,95%	8	0,66%	327	26,78%	427	34,97%	20	1,64%	1.221
2012	633	43,66%	2	0,14%	195	13,45%	445	30,69%	175	12,07%	1.450
2013	439	45,12%	12	1,23%	68	6,99%	79	8,12%	375	38,54%	973
2014	389	46,70%	7	0,84%	31	3,72%	3	0,36%	403	48,38%	833
2015	202	52,74%	5	1,31%	11	2,87%	4	1,04%	161	42,04%	383
Σύνολο	3.107	32,35%	100	1,04%	2.440	25,41%	2.822	29,39%	1.134	11,81%	9.603

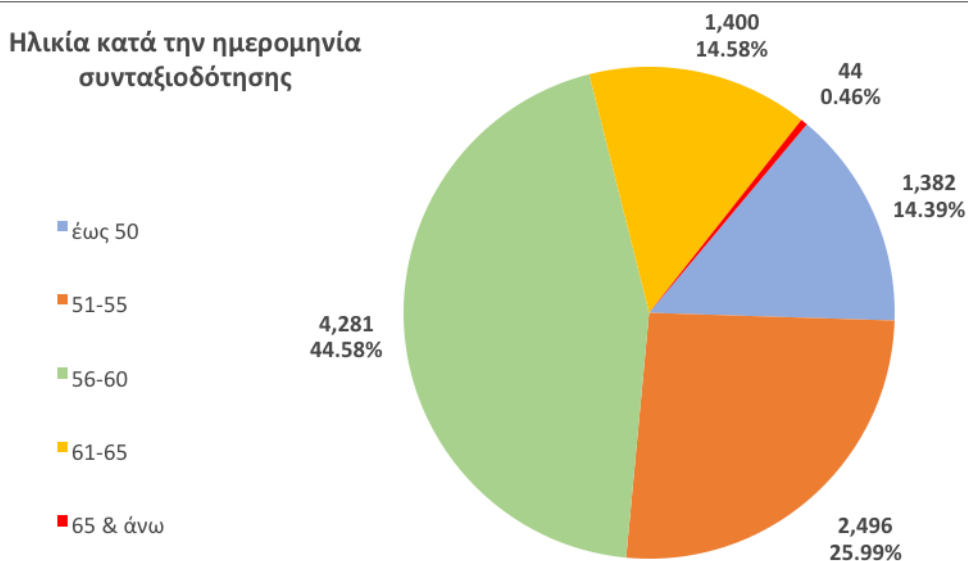
Όπως αναφέρθηκε η εφαρμογή του νόμου 3863/2010 ίσχυσε από 15/07/2010. Στον πίνακα 2 καταγράφεται η σταδιακή, κατά μήνα, αύξηση στο συγκεκριμένο έτος των συντάξεων σε μπότερες ανηλίκων.

Πίνακας 2. τ.ΤΕΑΥΕΚ: Οι απονεμηθείσες συντάξεις γήρατος έτους 2010. Επεξεργασία της γράφουσας από πρωτογενή στοιχεία ΟΠΣ τ.ΤΕΑΥΕΚ

Μπότερες ανηλίκων 5.500 ΗΑ	Απονεμηθείσες συντάξεις γήρατος έτους 2010											
	Ιαν	Φεβ	Μαρ	Απρ	Μαϊ	Ιουν	Ιουλ	Αυγ	Σεπ	Οκτ	Νοε	Δεκ
55 ετών	17	12	8	7	12	13	22	16	20	26	29	56
	69						169					
	238											

Η δυνατότητα παράκαμψης της πλήρους συνταξιοδότησης με μειωμένη σύνταξη, κατά 5 έτη νωρίτερα, σε όλες τις κατηγορίες θεμελίωσης αποτυπώνεται στο Διάγραμμα 1.

Διάγραμμα 1. Κατανομή πρόωρων συντάξεων ανά εύρος ηλικίας κατά τη συνταξιοδότηση

Τα μεγάλα ποσοστά πρόωρης συνταξιοδότησης αποδεικνύουν το γεγονός ότι το ΣΚΑ εγγυάτο υψηλά επίπεδα αναπλήρωσης του εισοδήματος ή ακόμη ότι δεν επέβαλε σημαντικούς περιορισμούς στην απασχόληση των συνταξιούχων (π.χ περιστολή της σύνταξης) (Προβόπουλος, Καπόπουλος, 2003). Το γεγονός δε της μεταβολής της ασφαλιστικής νομοθεσίας, τα 8 τελευταία έτη, ώθησε ακόμη περισσότερους στην εύλογη προσδοκία της κρατικά εγγυημένης σύνταξης, έστω και μειωμένης.

Τα ποσοστά όσων επέλεξαν την πρόωρη συνταξιοδότηση και οι πραγματικές ηλικίες κατά την έναρξη της σύνταξης καταγράφονται στον πίνακα 3. Από το τ.ΤΕΑΥΕΚ το 44,22% των μητέρων ανηλίκων επέλεξε να συνταξιοδοτηθεί στο 50ο, το 37,42% της κατηγορίας των γυναικών με 4500 ημέρες επέλεξε να συνταξιοδοτηθεί στο 55ο, και το 21,30% των ανδρών της ίδιας κατηγορίας στο 60ο.

5. Συμπεράσματα

Στο περιοδικό «Οικονομικά Χρονικά» τον Μάρτιο του 2015 ο υπεύθυνος υπουργός για τη ψήφιση του ν.3863/2010 Γεώργιος Κουτρουμάνης (2015:42), πρώην υπουργός εργασίας, υποστήριζε ότι με τις διαρθρωτικές αλλαγές του θεμελιώθηκε ένα νέο ΣΚΑ οικονομικά βιώσιμο και κοινωνικά δίκαιο. Δυστυχώς από τα στοιχεία που έχουμε σήμερα αποδεικνύεται ότι αυτό που υποστήριζε ήταν εικασία. Πολλές πολιτικές πράξεις και νομοθετήματα πριν την εφαρμογή τους θα πρέπει να λαμβάνουν σοβαρά κάποιες παραμέτρους, διαφορετικά εκ του αποτελέσματος αποδεικνύονται πρόχειρες κινήσεις.

Παραθέσαμε τις κοινωνικο-ασφαλιστικές παρεμβάσεις και τις μειώσεις των συντάξεων που επέβαλλαν τα τρία Μνημόνια. Η δημογραφική μεταβολή από την αύξηση του προσδόκιμου ζωής και την υπογεννητικότητα θέτουν σε κίνδυνο το ΣΚΑ με το να αυξάνονται οι ανάγκες του και να μειώνονται οι χρηματοδοτικές εφεδρείες του. Τα τελευταία 8 έτη οι συνεχείς μειώσεις των συντάξεων, οι αυξήσεις των εισφορών και των ορίων ηλικίας που προέκυψαν από τις αλλεπάλληλες νομοθετικές αλλαγές, θέτουν υπό αμφισβήτηση τη νόμιμη ύπαρξη του συστήματος οδηγώντας στην κατ'

Πίνακας 3. τ.ΤΕΑΥΕΚ: Οι πραγματικές ηλικίες κατά την ημερομηνία συνταξιοδότησης κατά ηλικιακές κατηγορίες θεμελίωσης. Επεξεργασία της γράφουσας από πρωτογενή στοιχεία ΟΠΣ τ.ΤΕΑΥΕΚ

Ηλικία κατά την ημερομηνία συνταξιοδότησης	Ηλικιακές κατηγορίες θεμελίωσης										Σύνολο	
	Μπότερες ανηλίκων 5.500 ΗΑ 55 ετών		Ανδρες & Γυναίκες 10.500 ΗΑ 58 ετών		Γυναίκες 4.500 ΗΑ 60 ετών		Ανδρες 4.500 ΗΑ 65 ετών		Ανδρες & Γυναίκες 4.500 ΗΑ 67 ετών			
50	1.374	44,22%			2	0,08%	5	0,18%	1	0,09%	1.382	14,39%
51	702	22,59%			1	0,04%	6	0,21%			709	7,38%
52	361	11,62%	3	3,00%			3	0,11%			367	3,82%
53	289	9,30%	1	1,00%	10	0,41%	6	0,21%			306	3,19%
54	246	7,92%	10	10,00%	11	0,45%	14	0,50%	1	0,09%	282	2,94%
55	114	3,67%	14	14,00%	669	27,42%	33	1,17%	2	0,18%	832	8,66%
56	12	0,39%	26	26,00%	499	20,45%	79	2,80%	153	13,49%	769	8,01%
57	4	0,13%	24	24,00%	395	16,19%	57	2,02%	248	21,87%	728	7,58%
58	3	0,10%	15	15,00%	416	17,05%	432	15,31%	306	26,98%	1.172	12,20%
59	1	0,03%	5	5,00%	274	11,23%	376	13,32%	133	11,73%	789	8,22%
60			1	1,00%	121	4,96%	601	21,30%	100	8,82%	823	8,57%
61					18	0,74%	447	15,84%	65	5,73%	530	5,52%
62			1	1,00%	4	0,16%	311	11,02%	44	3,88%	360	3,75%
63					4	0,16%	238	8,43%	26	2,29%	268	2,79%
64	1	0,03%			3	0,12%	142	5,03%	19	1,68%	165	1,72%
65					2	0,08%	54	1,91%	21	1,85%	77	0,80%
66					3	0,12%	5	0,18%	9	0,79%	17	0,18%
67					6	0,25%	2	0,07%	4	0,35%	12	0,12%
68					2	0,08%	5	0,18%	1	0,09%	8	0,08%
69							4	0,14%	1	0,09%	5	0,05%
70							1	0,04%			1	0,01%
71							1	0,04%			1	0,01%
Σύνολο	3.107	100,0%	100	100,0%	2.440	100,0%	2.822	100,0%	1.134	100,0%	9.603	100,0%

επίφαση αλληλεγγύη των γενεών (Θεοδωρουλάκης, Κουμαριανός, 2012). Δυστυχώς, τα λάθη των εκτιμήσεων στις μελέτες των δανειστών σχετικά με τον αριθμό των συνταξιούχων και η αύξηση της συνταξιοδοτικής δαπάνης θα επιβάλλουν περαιτέρω μειώσεις των συντάξεων (Ρομπόλης, Μπέτονας, 2017). Οι συνθήκες παρατεταμένης ύφεσης, τα υψηλά ποσοστά ανεργίας, οι θεσμικές παθογένειες του παρελθόντος, η έλλειψη ουσιαστικών αναλογιστικών μελετών επιδεινώνουν την κρίση της κοινωνικής ασφάλισης και προδιαγράφουν τη φτωχοποίηση των συνταξιούχων.

Αναφερθήκαμε στην κατηγορία συνταξιοδότησης των μπότερων ανηλίκων και στις διευκολύνσεις που νομοθετήθηκαν για αυτές τόσο για τη λήψη κύριας σύνταξης όσο και της επικουρικής. Στην Ελλάδα, οι πολιτικές στήριξης των γυναικών περιορίζονται στην πρόωρη συνταξιοδότησή τους και όχι στην ενθάρρυνση της συμμετοχής τους στην απασχόληση, στον εκσυγχρονισμό των δεξιοτήτων τους σε όλη τη διάρκεια της σταδιοδρομίας τους και στη δημιουργία υποστηρικτικών δικτύων για τη συνύπαρξη οικογενειακού και εργασιακού βίου. Η κοινωνική προστασία αντί να περιορίζει το ρόλο των γυναικών στην παροχή φροντίδας παραχωρώντας τους ευνοϊκές προϋποθέσεις συνταξιοδότησης, θα πρέπει να επαναπροσδιορίσει τη σχέση κράτους-αγοράς-οικογένειας

και να τους προσφέρει ποιοτικές κοινωνικές υπηρεσίες. Η διευκόλυνση της συνταξιοδότησης των γυναικών, αυτός ο μεροληπτικός χαρακτήρας της κοινωνικής προστασίας, συνιστά μονόπλευρη αλληλεγγύη και μπορεί να προκαλέσει διαγενεακές προστριβές. Τονίζουμε ότι οι γυναίκες εργαζόμενες οδηγούνται στην πρόωγη συνταξιοδότηση, σε μεγαλύτερη αναλογία από το αντίστοιχο ποσοστό των ανδρών, προκειμένου να εξοικονομήσουν ελεύθερο χρόνο για οικογενειακές ανάγκες της προηγούμενης και της επόμενης γενιάς (φροντίδα ηλικιωμένων και εγγονιών, οικιακές εργασίες). Η επιλογή τους είναι αναγκαία καθώς η πολιτεία δεν υποστηρίζει τις ανάγκες της ελληνικής συνεκτικής οικογένειας. Έτσι δημιουργείται η αναγκαιότητα που συντηρεί ένα συνταξιοκεντρικό σύστημα.

Παραθέσαμε πίνακες που καταδεικνύουν ότι η κατηγορία των μητέρων ανηλίκων με την αλλαγή νομοθεσίας από ελάχιστη αναδείχθηκε σε μέγιστη. Αναφέραμε το κατώτατο όριο της γήρατος που εξασφάλιζε η κατηγορία αυτή τόσο από τον Κύριο Φορέα ΙΚΑ-ΕΤΑΜ όσο και από τους Επικουρικούς. Έτσι ακόμη και στην παροχή μειωμένης σύνταξης οι μητέρες ανηλίκων εξασφάλιζαν το ποσό των 486,84 € έως 13/05/2016 από το ΙΚΑ_ΕΤΑΜ και στους επικουρικούς ανάλογα με ό,τι προέβλεπε το καταστατικό τους. Συγκεκριμένα στο τ. ΤΕΑΥΕΚ το κατώτατο όριο ανερχόταν στα 236,34 € έως 31/12/2014. Το γεγονός αυτής της παραχώρησης συντελεί στην αύξηση των συνταξιοδοτικών δαπανών και σύμφωνα με τα στοιχεία της γήρανσης του πληθυσμού, την καταβολή τους για μακρές χρονικές περιόδους. Για παράδειγμα οι 3.107 συνταξιούχοι της συγκεκριμένης κατηγορίας του τ.ΤΕΑΥΕΚ λαμβάνοντας τουλάχιστον το κατώτατο όριο, στοιχίζουν στο ΕΤΕΑΕΠ 734.308,38€ μηνιαίως. Αν λάβουμε δε υπόψη ότι στο τ.ΕΤΕΑΜ, που είναι και το μεγαλύτερο επικουρικό ταμείο με σοβαρό βαθμό υπεροχής, και ότι οι μητέρες ανηλίκων συνταξιοδοτούνται με τη κατοχύρωση 4500 ημερών ασφάλισης, αντιλαμβανόμεθα ότι η κατηγορία αυτή επιβάρυνε σε τέτοιο βαθμό που τα μέτρα που ελήφθησαν για τη διόρθωση των οικονομικών των ταμείων ένεκα αυτού δεν επέφεραν σημαντικά αποτελέσματα. Οι απορρίψεις δε συνταξιοδότησης από τα άλλα επικουρικά (λόγω μη συμπλήρωσης 5500 ημερών) και οι μεταβιβάσεις των υποθέσεων στο τ.ΕΤΕΑΜ για τη χορήγηση της σύνταξης, στις περιπτώσεις διαδοχικής ασφάλισης, δύναται να μελετηθεί και να αναδείξει τα μεγέθη ζημίας του ΕΤΕΑΕΠ.

Από το μέγεθος των συνταξιούχων γυναικών αντιληφθήκαμε ότι αυτές εισχώρησαν δυναμικά στο χώρο εργασίας και έπαψαν να αποτελούν εξαρτώμενα μέλη του ΣΚΑ. Διαπιστώνουμε ότι, όταν στο πλαίσιο του κοινωνικού μας εκουχρονισμού, προωθούσαμε την ένταξη των γυναικών στην εργασία, με σκοπό την οικονομική ανάπτυξη και την ισότητα, δεν υπολογίζαμε ότι αυτά θα επιτευχθούν με τη συνταξιοδότησή τους μετά από 18,5 έτη εργασίας στο 50ο έτος της ηλικίας τους. Ο ελάχιστος ασφαλιστικός χρόνος, η πρόωγη συνταξιοδότηση και το μεγάλο διάστημα παροχής βάσει του προσδόκιμου ζωής, θα απειλούσαν με κατάρρευση κάθε κοινωνικο-ασφαλιστικό σύστημα και θα επέφεραν άνιση μεταχείριση μεταξύ των ασφαλισμένων. Η οικονομική ανάπτυξη και η κοινωνική προστασία πρέπει να στηρίζεται σε ειλικρινείς πολιτικές αποφάσεις, σε συγκεκριμένα στοιχεία και σε εναρμονισμένες και ορθές ενέργειες. Δυστυχώς δεν τηρήθηκε τίποτα από όλα αυτά.

Βιβλιογραφία

- Αθανασίου, Λ. Ζερβού, Φ. Κώτσι, Α. (2009). Οικονομική και δημογραφική βιωσιμότητα του ασφαλιστικού συστήματος, ΚΕΠΕ. https://www.kepe.gr/images/ektheseis/report_57.pdf
- Αγαλλόπουλος, Χ. (1955). *Κοινωνικά Ασφαλίσεις*, Αθήνα.
- Αλιμπράντη Λ, Κοτζαράνης Β. (επιμέλεια), «Γήρανση και κοινωνία», *Πρακτικά Πανελληνίου Συνεδρίου ΕΚΚΕ*, Αθήνα 1996.
- Angelidis, T., and Tessaromatis, N. (2010). The Efficiency of Greek Public Pension Fund Portfolios, *Journal of Banking & Finance*.
- Esping-Andersen, C. (2014). *Οι τρεις κόσμοι του Καπιταλισμού της Ενημερίας*, μτφ. Α. Γολέμη, επιμ. Μ. Πετμεζίδου, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα (1990).
- Βακαλόπουλος, Γ. (1993). «Εξέλιξη της συνταξιοδοτικής προστασίας στην μεταπολεμική Ελλάδα», *ΕΔΚΑ*, τομ. ΛΕ, σσ. 497-509.
- Βακαλόπουλος Γ. (1992). «Τα κατώτατα όρια συντάξεων μισθωτών μετά το Ν.2084/1992 στο ΕΔΚΑ, τομ. ΛΔ, σσ.745-747.
- Βενιέρης, Δ. Παπαθεοδώρου, Χ. (2003). «Τι είναι κοινωνικό και τι πολιτικό στην κοινωνική πολιτική σήμερα;» Στο Δ. Βενιέρη και Χ. Παπαθεοδώρου (επιμ). *Η κοινωνική πολιτική στην Ελλάδα: Προκλήσεις και προοπτικές*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Βενιέρης, Δ. (2011). «Κρίση Οικονομίας, Απορρύθμιση Κοινωνικής Πολιτικής: Η Νέα «Μικροελληνική» Καταστροφή 2010-2011» στο *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, Τ.Α΄, σσ. 101-131.
- Βενιέρης, Δ. (2013). *Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πολιτική και Κοινωνικά Δικαιώματα Το τέλος των ύμνων*, Αθήνα, Τόπος.
- Βενιέρης, Δ. (2018). «Κοινωνική πολιτική σε χώρα χωρίς «πατρίδα», στο *Κρίση και Κοινωνική Πολιτική Αδιέξοδα και Λύσεις* (επιμ. Δημούλας, Κ. Κουζής, Γ.) Αθήνα, Τόπος, σσ. 67-86.
- Venieris, D. N. (1994). *The Development of Social Security in Greece, 1920-1990: Postponed Decisions*, unpublished Ph.D. thesis, University of London, The London School of Economics and Political Science.
- Βουρλούμης, Π. (2005). *Το ασφαλιστικό με απλά λόγια*, Αθήνα, Ποταμός.
- Gough, I, (1979). *The Political Economy of the Welfare State*, London, Macmillan.
- Θεοδωρουλάκης, Μ. Κουμαριανός, Β. (2012). *Ινστιτούτο Εργασίας – ΓΣΕΕ, Ασφαλιστικό σύστημα και σύστημα κοινωνικής Περιθάλψης*
- Θωμόπουλος, Ε. (1977). *Η ιστορία της κοινωνικής προστασίας από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερα*, Αθήνα, Παπαζήση.
- Katz, D., & Kahn, R.L. (1966). *The social psychology of organizations*. Oxford, England: Wiley.
- Καλαντζόπουλος, Κ. (1965). *Κοινωνική Ασφάλεια, Γενικά Αρχαί*, Αθήνα: Παπαζήσης.
- Καράγιωργας, Σ. και συν. (1999). *Διαστάσεις της φτώχειας στην Ελλάδα*, Τόμοι Α΄ και Β΄, Αθήνα, ΕΚΚΕ.
- Κυριακουλάκος, Π. (1970). *Κοινωνική Πολιτική, Γενικάίεννοιαι Κοινωνικήασφάλις*, Αθήναι.
- Κουμαριανός Β., (2017). *Ενοποίηση του Συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης: Ο Ενιαίος Φορέας Κοινωνικής Ασφάλισης ως οργανωτικό όχημα για την νέα αρχιτεκτονική των συντάξεων* στο Επιστημονική Εταιρεία Κοινωνικής Πολιτικής, <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/eeep/article/view/14604/13182Downloadedat 29/01/2018>.

- Κρεμαλής, Κ. (1985). *Δίκαιο Κοινωνικών Ασφαλίσεων*, Αθήνα, Εκδόσεις Σάκκουλας.
- Κωσταράς, Σ. (1992). *Η αναμόρφωση του κοινωνικοασφαλιστικού συστήματος της χώρας*, Αθήνα.
- Μαρδάς, Γ. (1993). «Η κοινωνικο-οικονομική προσέγγιση του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης- Η περίπτωση της Ελλάδας» στο *Η Κοινωνική Ασφάλιση στην Ελλάδα, Πρακτικά Διημερίδας του Ελληνικού Τμήματος Ερευνών*, (εισ.επιμ.) Τ. Δουλκερή, Αθήνα: Παπαζήση, σσ. 57-75.
- Μπάκαβος. Χ. Παπαδοπούλου, Δ. (2003). *Μεταναστευτικές Τάσεις και Ευρωπαϊκή Μεταναστευτική Πολιτική*, Αθήνα, ΙΝΕ Μελέτες.
- Νεκτάριος, Μ. (2007). Επενδύσεις αποθεματικών ασφαλιστικών ταμείων στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης. http://digilib.lib.unipi.gr/spoudai/bitstream/spoudai/332/1/t57_n180to97pdf
- Νικολόπουλος, Κ. & Υφαντόπουλος, Γ., 2010. Η ανισότητα στο ελληνικό συνταξιοδοτικό σύστημα, *Επιθεώρηση κοινωνικών ερευνών*, σσ. 171-196.
- Πανουτσοπούλου, Κ. (1984). *Κοινωνική Πρόνοια Ιστορική Εξέλιξη Σύγχρονες Τάσεις*, Αθήνα, Γρηγόρης
- Παπαρρηγοπούλου-Πεχλιβανίδη, Π. (2012). «Η Επικουρική Ασφάλιση» Ημερίδα, ΕΔΕΚΑ, την 1η Φεβρουαρίου 2012 στον ΔΣΑ με θέμα «Θεωρητικά και Πρακτικά Ζητήματα της Κοινωνικής Ασφάλισης μετά το “Μνημόνιο”». <http://www.edeka.gr>
- Πέτρουλας, Σ. Ρομπόλης, Σ. & Ρουπακιάτης Χ. (1992). Πόρισμα για την αναμόρφωση του Συστήματος Κοινωνικών Ασφαλίσεων.
- Πετρόγλου Αν. (1974). «Δίκαιον κοινωνικής ασφάλισης», *ΕΔΚΑ*, τ. 1. 1-2, Αθήνα.
- Πετμεζίδου, Τσουλουβή, Μ. (1992). *Κοινωνικές Ανισότητες και Κοινωνική Πολιτική*, Αθήνα, Εκδόσεις Εξάντας.
- Πετμεζίδου, Μ. (2018). «Τα ευρωπαϊκά κράτη μετά τη μεγάλη ύφεση» στο *Κρίση και Κοινωνική Πολιτική Αδιέξοδα και Λύσεις* (επιμ. Δημουλάς, Κ. Κουζής, Γ.) Αθήνα, Τόπος, σσ. 21-44.
- Προβόπουλος Γ., (1985), «Η κρίση στην Κοινωνική Ασφάλιση, Το Πρόβλημα του Ι.Κ.Α.», Αθήνα, Εκδόσεις Ι.Ο.Β.Ε.
- Προβόπουλος Γ., (1987), «Κοινωνική Ασφάλιση: μακροοικονομικές όψεις του χρηματοδοτικού προβλήματος», τευχος, 17, Αθήνα, Εκδόσεις Ι.Ο.Β.Ε.
- Προβόπουλος Γ., Καπόπουλος Π., (2001), *Η δυναμική του χρηματοοικονομικού συστήματος*, Αθήνα, Κριτική.
- Προβόπουλος, Γ. Καπόπουλος, Π. (2003). «Από το διανεμητικό προς ένα κεφαλαιοποιητικό ασφαλιστικό σύστημα: Οι οικονομικές και πολιτικές διαστάσεις της μετάβασης» στο Δ. Βενιέρης – Χρ. Παπαθεοδώρου (επιμ), *Η κοινωνική πολιτική στην Ελλάδα- Προκλήσεις και προοπτικές*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, σσ. 215-245.
- Ρομπόλης, Σ. Μπέτσος, Γ. (2017). «Η κοινωνική ασφάλιση στην Ελλάδα» στο *Ενημέρωση*, Μηνιαία έκδοση του ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, τευχ. 233, Ιανουάριος-Φεβρουάριος 2017, σσ.2-19.
- Ρομπόλης Σ., Ρωμανιάς Γ., Μαργιός Β. & Χατζηβασίλογλου Ι., (2007), Αναλογιστική μελέτη ΙΚΑ-ΕΤΑΜ, Εκδόσεις ΙΝΕ ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ.
- Ρομπόλης, Σ. Χλέτσος, Μ. (1995). *Η κοινωνική πολιτική μετά το κράτος πρόνοιας*, Θεσσαλονίκη, Παρατηρητής.
- Ρομπόλης, Σ. (1991) «Κοινωνική Ασφάλιση: Η διαρκής κρίση και οι προοπτικές», εκδ. Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη.

- Ρομπόλης, Σ., Πέτρουλας Π., Ξυδέας Ε., Χλέτσος Μ. (1993). *Η Κοινωνική Ασφάλιση στην Ελλάδα: Η περίπτωση του ΙΚΑ, ΙΝΕ ΓΣΕΕ*, Αθήνα.
- Ρομπόλης, Σ. (1990). *Κοινωνική ασφάλιση Η διαρκής κρίση και οι προοπτικές*, Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.
- Ρουπακιώτης, Χ. (1990). *Η κρίση της κοινωνικής ασφάλισης*, Αθήνα.
- Ρούπας, Θ. (2010). «Ιστορική αποτίμηση και ο ρόλος των αποθεματικών στο ελληνικό ασφαλιστικό σύστημα» στο *ΕΔΚΑ*, Τομ. ΝΒ', σσ.433-456.
- Σακελλαρόπουλος, Θ. (1999). «Αναζητώντας το νέο κοινωνικό κράτος», στο συλλογικό έργο των Γ. Χάλαρη, Κ. Λαμπροπούλου κ.ά, *Η Μεταρρύθμιση του Κοινωνικού Κράτους*, Αθήνα: Κριτική.
- Σιούλη-Κατάκη, Ζ. (2018). «Η ασφαλιστική μεταμόρφωση των επικουρικών συντάξεων. ΤΕΑΠΟΖΟ: ανταποδοτικότητα vs αναδιανομής και αλληλεγγύης» στο *Κοινωνική Πολιτική Social Policy*, Τευχ. 10, Ιούνιος 2018, σσ.61-85.
- Σωτηρόπουλος, Δ. (2003). «Όψεις Βαβυλωνίας»: Ερμηνείες της μεταπολεμικής ανάπτυξης του κράτους πρόνοιας στην Ελλάδα» στο Δ. Βενιέρης – Χρ. Παπαθεοδώρου (επιμ), *Η κοινωνική πολιτική στην Ελλάδα- Προκλήσεις και προοπτικές*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, σσ.89-123.
- Τήνιος, Π. (2015). «Μπότερες 30χρονων ανηλίκων, ένας καθρέφτης της Ελλάδας» *Καθημερινή* 26/07/2015, ανακτήθηκε 14/03/2019 <http://www.kathimerini.gr/825124/opinion/epikairothta/politikh/mhteres-30xronwn-anhlikwn-enas-ka8refths-ths-elladas>
- Τήνιος, Π. (2008). «Η οριοθέτηση της κοινωνικής πολιτικής και της επαγγελματικής ασφάλισης σε κατακερματισμένα συστήματα κοινωνικής προστασίας: Η ελληνική κοινωνική ασφάλιση 1992-2008» στο Πρακτικά του 3ου Διεθνούς Συνεδρίου της Επιστημονικής Εταιρείας Κοινωνικής Πολιτικής (Αθήνα 24-25 Οκτωβρίου 2008), επιμ. Μ. Πετμετζίδου & Χ. Παπαθεοδώρου (2010) με θέμα *Κοινωνική Μεταρρύθμιση και Αλλαγές στο Μίγμα «Δημοσίου»-«Ιδιωτικού» στο πεδίο της Κοινωνικής Προστασίας*, σσ. 327-357.
- Τήνιος, Π. (2003). *Ανάπτυξη με Αλληλεγγύη: Ένα πλαίσιο για τις συντάξεις του νέου αιώνα*, Αθήνα, Παπαζήσης.
- Τήνιος, Π. (1999). «Το ιδιωτικό κοινωνικό κράτος: Εθνικοποίηση για τον 21ο αιώνα» στο Ματσαγγάνης Μ. (επιμ) *Προοπτικές του κοινωνικού κράτους στη Νότια Ευρώπη*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, σσ. 198-220.
- Τσαλίκης, 2008
- Υφαντόπουλος Γ., 1990, «Το κράτος πρόνοιας και η συνταξιοδοτική πολιτική στην Ελλάδα, στις χώρες του ΟΟΣΑ και της ΕΟΚ», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, Ειδικό τεύχος «Διανομή εισοδήματος και οικονομικές ανισότητες», τεύχ.73Α, σσ. 233-240.
- Φακιολάς, Ρ. και συν. (1992), Πόρισμα Επιστημονικής Επιτροπής για την Αναμόρφωση του Συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης στην Ελλάδα
- Χρυσοχόος, Α. (1955). *Γενικά αρχαί της κοινωνικής ασφάλισης*, Αθήνα: Δ & Β. Αβραμόπουλος.

Πηγές

- CoE, Committee of Ministers, *Resolution on the application of the European Code of Social Security by Greece (Period from 1 July 2013 to 30 June 2014)*, (Adopted by the Committee of Ministers on 10 September 2015 at the 1234th meeting of the Ministers' Deputies), CM/Res CSS (2015)8.
- Πόρισμα (2015). Επιτροπή του Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης για την πρόταση ενός νέου ασφαλιστικού συστήματος (ΥΑ 37564/Δ9.10327/21.8.2015), «ΠΡΟΣ ΕΝΑ ΝΕΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΣΥΜΒΟΛΑΙΟ ΓΙΑ ΤΙΣ ΣΥΝΤΑΞΕΙΣ», Αθήνα, Οκτώβριος, 2015.
- Πόρισμα (2010). Επιτροπή Ειδικών για το Ασφαλιστικό, Αθήνα, Μάρτιος, 2010.
- ΚΕΠΕ 1983, 1985, 1988
- Αναλογιστική Μελέτη του Συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης στην Ελλάδα, ΙΝΕ- ΓΣΕΕ, 19-04-2001, Σ. Ρομπόλης, Γ. Ρωμανιάς, Β. Μαργιός.
- ΙΝΕ,ΓΣΕΕ (2007). Ετήσια Έκθεση 2007: Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση. <https://www.inegsee.gr/ekdosi/Ethsia-Ekthesh-2007-H-ellhnikh-oikonomia-kai-h-apasxolhsh/>
- Επιτροπή εμπειρογνώμων για το ασφαλιστικό, (2007). Περίγραμμα Μεταρρύθμισης του Ελληνικού Συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης. Το πρόβλημα, οι στόχοι και προτεινόμενα εργαλεία για τη μεταρρύθμιση του ασφαλιστικού συστήματος Εθνική Αναλογιστική Αρχή 2007. Κοινωνικός Προϋπολογισμός Έτους 2009. http://www.ggka.gr/koin_proyp/koin_proipo_2009.pdf

Παράρτημα ν. 4336/2015

ΠΙΝΑΚΑΣ 1. ΟΡΙΟ ΗΛΙΚΙΑΣ: 62ο

Ηλικία συνταξιοδότησης μέχρι 18/08/2015 για πλήρη σύνταξη	ΝΕΑ ΗΛΙΚΙΑ ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΗΣΗΣ ΠΟΥ ΙΣΧΥΕΙ ΑΠΟ 19/8/2015 ΚΑΙ ΜΕΤΑ ... (ανάλογα πότε συμπληρώνεται η ηλικία της 1ης στήλης) ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ 35 ΕΤΙΑΣ (ΑΡ.10.Ν.825/1978, ΑΡ.10/Ν.3863/10+Ν.4093/12) 7500 ΧΟΗ (ΑΡ.37Ν.3996/2011)							
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
50	55	56	57	58	59	60	61	62
51	55	56	57	58	59	60	61	62
52	55	56	57	58	59	60	61	62
53	55,11	56,9	57,8	58,6	59,5	60,3	61,2	62
54	55,11	56,9	57,8	58,6	59,5	60,3	61,2	62
55	55,11	56,9	57,8	58,6	59,5	60,3	61,2	62
56	56,9	57,6	58,3	59	59,9	60,6	61,3	62
57	57,8	58,3	58,11	59,6	60,2	60,9	61,5	62
58	58,6	59	59,6	60	60,6	61	61,6	62
59	59,5	59,9	60,2	60,6	60,11	61,3	61,8	62
60	60,3	60,6	60,9	61	61,3	61,6	61,9	62
61	61,2	61,3	61,5	61,6	61,8	61,9	61,11	62
62	62	62	62	62	62	62	62	62

ΠΙΝΑΚΑΣ 2. ΟΡΙΟ ΗΛΙΚΙΑΣ: 67ο

Ηλικία συνταξιοδότησης μέχρι 18/08/2015 για πλήρη ή μειωμένη σύνταξη.	ΝΕΑ ΗΛΙΚΙΑ ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΗΣΗΣ ΠΟΥ ΙΣΧΥΕΙ ΑΠΟ 19/8/2015 ΚΑΙ ΜΕΤΑ ... (ανάλογα πότε συμπληρώνεται η ηλικία της 1ης στήλης)							
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
50	55	56,9	58,5	60,2	61,10	63,7	65,3	67
51	55	56,9	58,5	60,2	61,10	63,7	65,3	67
52	55	56,9	58,5	60,2	61,10	63,7	65,3	67
53	56,6	58	59,6	61	62,6	64	65,6	67
54	56,6	58	59,6	61	62,6	64	65,6	67
55	56,6	58	59,6	61	62,6	64	65,6	67
56	57,5	58,9	60,2	61,6	62,11	64,3	65,8	67
57	58,3	59,6	60,9	62	63,3	64,6	65,9	67
58	59,2	60,3	61,5	62,6	63,8	64,9	65,11	67
59	60	61	62	63	64	65	66	67
60	60,11	61,9	62,8	63,6	64,5	65,3	66,2	67
61	61,9	62,6	63,3	64	64,9	65,6	66,3	67
62	62,8	63,3	63,11	64,6	65,2	65,9	66,5	67
63	63,6	64	64,6	65	65,6	66	66,6	67
64	64,5	64,9	65,2	65,6	65,11	66,3	66,8	67
65	65,3	65,6	65,9	66	66,3	66,6	66,9	67
66	66,2	66,3	66,5	66,6	66,8	66,9	66,11	67
67	67	67	67	67	67	67	67	67

**ΠΙΝΑΚΑΣ 3. ΟΡΙΟ ΗΛΙΚΙΑΣ: 67ο Για όσους δεν απαιτείται ακέραιο όριο ηλικίας -
ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΑΝΔΡΕΣ ΜΕ 10000 ΗΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ**

Ηλικία συνταξιοδότησης μέχρι 18/08/2015 για πλήρη ή μειωμένη σύνταξη.	ΝΕΑ ΗΛΙΚΙΑ ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΗΣΗΣ ΠΟΥ ΙΣΧΥΕΙ ΑΠΟ 19/8/2015 ΚΑΙ ΜΕΤΑ ... (ανάλογα τότε συμπληρώνεται η ηλικία της 1ης στήλης)							
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
56,5	57 & 10	59 & 2	60 & 5	61 & 9	63 & 1	64 & 5	65 & 8	67
58,5	59 & 7	60 & 8	61 & 8	62 & 9	62 & 10	64 & 11	65 & 11	67
63,5	63 & 11	64 & 5	64 & 10	65 & 3	65 & 8	66 & 2	66 & 7	67

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
HELLENIC SOCIAL POLICY ASSOCIATION